

Vurdering av virkemidler for kornproduksjon i randsonene

Rapport nr. 6/2026
02.03.2026

Rapport:	Vurdering av virkemidler for kornproduksjon i randsonene
Dato:	02.03.2026
Kontaktperson:	Haavard Elstrand
Rapport-nr.:	6/2026
Forsidebilde:	Colourbox.com

Innhold

Innhold	3
1 Bakgrunn og mandat	4
1.1 Utvikling av kornproduksjonen i randsonene	4
1.2 Tilpasninger i fraktordningene for økologisk korn	5
1.3 Forståelse av problemstillingen	5
1.4 Begrepet randsoner	5
1.5 Oppbyggingen av rapporten	6
1.6 Organisering av arbeidet	6
2 Utvikling i kornmarkedet	7
2.1 Utvikling produksjon og avling	7
2.2 Areal og geografisk fordeling av produksjon	9
2.3 Scenarier for kornproduksjon i 2040	16
2.4 Dagens kornmarked	18
3 Beskrivelse av dagens virkemidler i kornsektoren	25
3.1 Målpris, basispris og noteringspris	25
3.2 Prisedskrivingstilskudd for korn	26
3.3 Fraktordningene	27
3.4 Areal og kulturlandskapstilskudd	31
4 Vurdering av virkemidler	34
4.1 Innføring av frakttilskudd	34
4.2 Justering i arealtilskuddene	35
4.3 Innføring av pristilskudd	36
4.4 Oppsummering av tiltakene	37
4.5 Vurdering av alternative tiltak	37
5 Særsilt om økologisk korn og kraftfôr	38
5.1 Markedet for økologisk korn og kraftfôr	38
5.2 Oppsummering problemstillinger økologisk kraftfôr	41
5.3 Konsekvenser av egne basissteder for økologisk	43
5.4 Behov for å øke bevilgningen til frakt av økologisk korn	45
5.5 Oppsummering av forslagene	45

1 Bakgrunn og mandat

I jordbruksoppgjøret 2025 ble partene enige om at det er nødvendig å opprettholde og utvikle kornproduksjonen i randsonene. Landbruksdirektoratet fikk ansvaret for å gjennomføre en utredning for å se på hvordan dette kan oppnås.

I sluttprotokollen fra forhandlingene er oppdraget beskrevet slik:

Det er nødvendig å opprettholde og utvikle kornproduksjonen også i randsonene for å øke selvforsyningsgraden. Avtalepartene er enige om å utrede en ordning der det gis tilskudd for frakt av korn fra kornprodusent. Det kan være et egnet virkemiddel for å bedre økonomien i kornproduksjonen i disse områdene. Det skal i utredningen også vurderes særskilte tilpasninger i fraktordningene for økologisk korn og kraftfôr, herunder vurdering av om dagens struktur for produksjon av økologisk kraftfôr skal være egne basissteder.

Bakgrunnen for oppdraget er at det er satt ambisiøse politiske mål for norsk kornproduksjon. Regjeringen la i Meld. St. 11 (2023-2024) *Strategi for auka sjølforsyning av jordbruksvarer og plan for opptrapping av inntektsmogleighetene i jordbruket* frem en strategi for å øke selvforsyningsgraden av jordbruksvarer opp mot 50 prosent, korrigert for import av fôrråvarer. Som et ledd i strategien for å oppnå dette, la regjeringen frem et mål om å øke andelen norskproduserte råvarer i kraftfôr til husdyr fra 55 til 70 prosent innen 2034. I behandlingen av meldingen viste Næringskomiteen til at økt norskandel i matmelet vil være et viktig bidrag til økt selvforsyningsgrad, og støttet målsettingen om 90 prosent norsk matkorn innen 2030 (Innst. 258 S (2023-2024)). Dette skal blant annet skje gjennom økt planteproduksjon til mat og fôr på en måte som styrker konkurransekraften for norsk mat mot import.

For å vurdere elementer i virkemidlene i korn- og kraftfôrpolicyen med sikte på blant annet økt selvforsyning, ble det opprettet en partssammensatt arbeidsgruppe. Arbeidsgruppen leverte den 7. mars 2025 rapporten *Gjennomgang av korn- og kraftfôrpolicyen*. Basert på ulike scenarioer for utviklingen av kornsektoren, beskrev rapporten konsekvenser for arealbehov og lønnsomhet i kornproduksjonen. Rapporten pekte også på utfordringer i verdikjeden for korn, og tiltak som kunne vurderes for å oppnå målsettingene.

1.1 Utvikling av kornproduksjonen i randsonene

Scenariet som la til grunn de politiske målene om norskandel i tillegg til trendfremskrivning av historisk utvikling i produksjon og etterspørsel etter korn, viste at må det dyrkes hveten på et langt større areal enn i dag. Veksten i hveteproduksjonen må i hovedsak komme på kornarealene på Østlandet, noe som kan fortrenge havre- og byggproduksjonen. Det vil derfor være behov for å opprettholde og utvikle kornproduksjonen i randsonene for å øke den totale kornproduksjonen og selvforsyningsgraden.

Forskjellen mellom lokale priser og målpris kan ha negativ effekt på lønnsomheten i kornproduksjonen i randsonene. Det er kornhandlerne som bestemmer lokale priser. Lokale priser innebærer at produsentene i randsonen får en lavere betaling per kilo produsert korn enn produsenter som for eksempel leverer kornet til målprisanlegg. I tillegg kan de ha lang inntransport til kornmottaket som gir en ekstra kostnad for kornprodusenten.

1.1.1 Problemstilling

Landbruksdirektoratet skal utrede virkemidler som kan bidra til å opprettholde og utvikle kornproduksjonen i randsonene. Det innebærer hovedsakelig en vurdering av eksisterende virkemidler: areal- og kulturlandskapstilskudd og pristilskudd og vurdering av nye virkemidler. Ett virkemiddel som skal vurderes, er en ordning med tilskudd til frakt av korn fra kornprodusent. Konsekvensene av virkemidlene skal vurderes.

1.1.2 Avgrensing

Det legges til grunn for utredningen at økt kornproduksjon vil foregå på eksisterende jordbruksareal, som vil si at virkemidler for nydyrking ikke vil bli vurdert. Samtidig legges det til grunn at husdyrproduksjonen med behov for grasproduksjon vil være på samme nivå som i dag.

1.2 Tilpasninger i fraktordningene for økologisk korn

I tillegg til ambisiøse politiske mål for kornsektoren, er det også fastsatt et nytt mål for økologisk landbruk. Stortinget vedtok våren 2025 et mål om at 10 prosent av det totale jordbruksarealet skal være økologisk innen 2032, og at det skal stimuleres til økt omsetning og etterspørsel i markedet. Regjeringen la våren 2025 frem en nasjonal strategi for økologisk jordbruk for perioden 2025-2032. Der legges det vekt på det økologiske jordbrukets spydspissfunksjon for å nå mål om produksjon, omsetning og etterspørsel.

Flere rapporter har pekt på utfordringer og flaskehalsar i det økologiske markedet. Innenfor rammen av det økologiske jordbrukets spydspissfunksjon, har det blitt pekt på at endringer i fraktordningene for økologisk korn og kraftfôr, kan være et virkemiddel for å øke produksjonen.

1.2.1 Problemstilling

Landbruksdirektoratet skal vurdere særskilte tilpasninger i fraktordningene for økologisk korn og kraftfôr, herunder vurdering av om dagens struktur for produksjon av økologisk kraftfôr skal ha egne basissteder.

1.3 Forståelse av problemstillingen

For å vurdere konsekvensen for arealbehov og lønnsomhet av de politiske målene for kornproduksjon, ba arbeidsgruppen bak rapporten *Gjennomgang av korn- og kraftfôrpolitikken* NIBIO om en scenariobasert utredning av markedet for norsk mat- og fôr korn i dag og fram mot 2050. NIBIOs notat viste at hovedutfordringen for å oppnå de politiske målene er å øke hvetearealene. Det er utfordrende å finne nok hveteareal for å oppnå de politiske målene om 90 prosent norsk matkorn samtidig som eksisterende arealer dekker etterspørselen etter fôr hvete og bygg. Samtidig er det usikkert hva det totale behovet for kornareal vil være.

Generelt sett er det etterspørsel etter alt det norske kornet som produseres. I år med avlinger over gjennomsnittet, kan det likevel skape utfordringer om tilbudet av de ulike kornartene ikke er i balanse med etterspørselen. En økt produksjon må være basert på det markedet etterspør. Dersom virkemidlene fører til økt produksjon av korn det ikke er etterspørsel etter, kan dette øke kostnadene i verdikjeden.

Produksjonen av bygg var større enn etterspørselen sist sesong, og det er bygg som er mest aktuell å dyrke i randsonene. Før hvetearealene øker kan det derfor argumenteres for at dagens kornproduksjon i randsonene er tilstrekkelig. For å besvare oppdraget har rapporten vurdert ulike virkemidler som kan være relevante dersom det er nødvendig å sette i gang tiltak for å utvikle og opprettholde kornproduksjonen i randsonene.

1.4 Begrepet randsoner

Randsoner er ikke et entydig og klart definert begrep. For å kunne svare på problemstillingen i mandatet må begrepet randsoner operasjonaliseres slik randsonene kan skilles fra andre områder på en hensiktsmessig måte. Under har vi vurdert tre ulike alternativer til definisjon av randsoner.

Soneinndelingen som benyttes til arealtilskuddet gir en grovmasket distriktsdifferensiering mellom distrikter med varierende driftskostnader og avlingsnivå (alternativ 1). Sone 5 er den sonen med lavest kornproduksjon, og der fallet i kornproduksjon har vært størst de siste ti årene. Å definere randsoner slik, ekskluderer de mest sentrale kornområdene og å definere randsoner som sone 5 vil kunne rette virkemiddelbruken inn mot dyrking av bygg og havre. Samtidig er soneinndelingen grovmasket, og vil ikke ta hensyn til lokale forskjeller i lønnsomhet knyttet til blant annet fraktkostnader. En oversikt over soneinndelingen finnes i kapittel 3.4

Ved å definere randsoner (alternativ 2) som kommuner med en viss avstand til kornmottak, vil man kunne kompensere kornprodusenter for ulikt kostnadsnivå ved frakt av kornet til kornmottak, men tilskudd basert

på en slik definisjon vil ikke kunne ta hensyn til andre forhold ved kornproduksjonen som påvirker lønnsomheten.

Randsone kan også defineres som områder der det dyrkes lite eller ingen hvete (alternativ 3). Ved å sette en grense slik at randsonen er de kommunene der hveteproduksjonen utgjør mindre enn ti prosent av avlingen de siste fem årene vil man kunne treffe områder der det er mest aktuelt å dyrke bygg og havre. Dermed vil man kunne sette inn tiltak knyttet til disse produksjonene. Samtidig vil Solør og området rundt Trondheimsfjorden bli definert som randsoner selv om det er områder som gir gode avlinger og hvor det er konkurranse om kornet. Denne tilnærmingen går vi derfor ikke videre med.

De tre alternativene har ulike styrker og svakheter. Hvordan man operasjonaliserer begrepet, har også innvirkning på hvilke virkemidler som er relevante, og vi viser hvilken effekt dette har i kapitlet om vurdering av virkemidler.

1.5 Oppbyggingen av rapporten

Rapporten går i kapittel to gjennom utviklingen av kornproduksjonen i Norge og hvordan denne fordeler seg mellom ulike deler av landet. Kapitlet går også gjennom verdikjeden i markedet for korn og kraftfôr. I kapittel 3 presenterer rapporten relevante deler av markedsordningen for korn, herunder prissystemet, fraktordninger og arealtilskudd, og i kapittel 4 vurderes relevante virkemidler.

Markedet for økologisk korn skiller seg i betydelig grad fra det konvensjonelle, og det er derfor valgt å omtale det økologiske markedet og vurdering av virkemidler i en særskilt del.

1.6 Organisering av arbeidet

Rapporten er skrevet av en arbeidsgruppe i Landbruksdirektoratet bestående av Guro Mathiesen, Hege Heiberg, Mona Hadi, Nina Aasly og ledet av Maurits Ovren. Det har vært opprettet en referansegruppe med representanter fra avtalepartene og kornkjøpere som har fått mulighet til å komme med innspill til rapporten. Det har vært avholdt to møter i referansegruppen.

Medlemmer i referansegruppen:

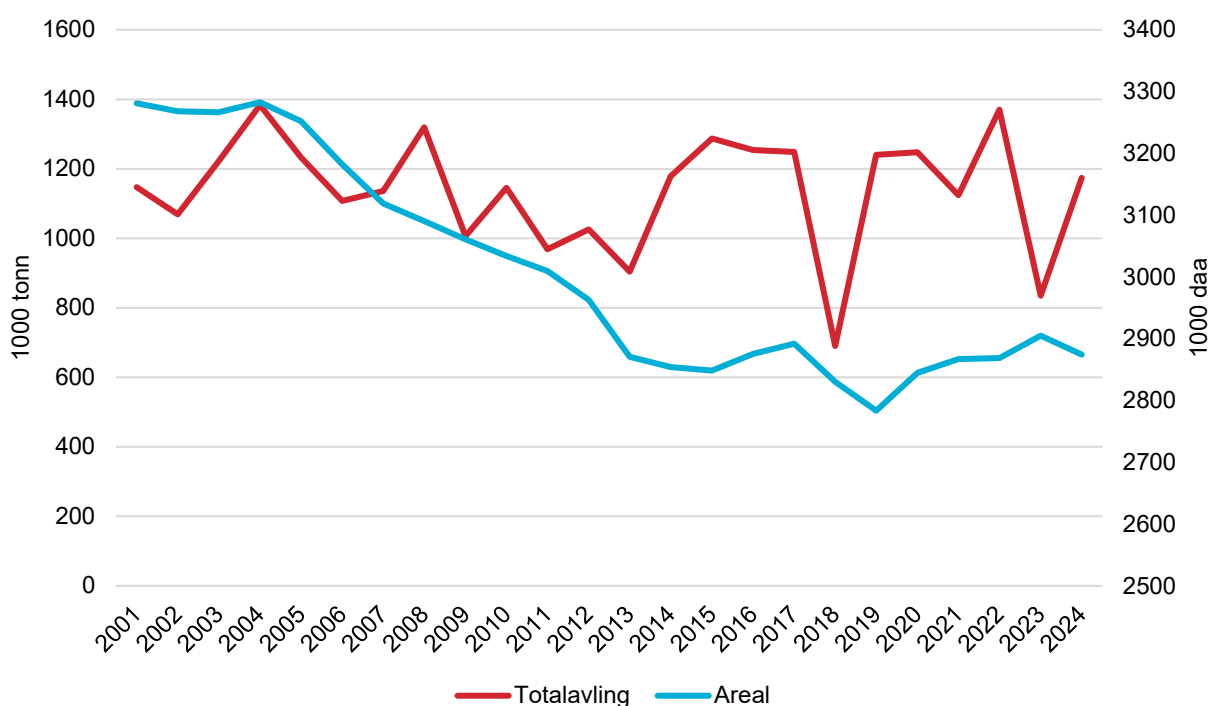
Landbruks- og matdepartementet	Jakob Simonhjell/Steinar Helgen
Norges Bondelag	Lise Wirstad Dynna
Norsk Bonde- og Småbrukarlag	Hans Erik Navestad
Felleskjøpet Agri	Kjetil Randem
Felleskjøpet Rogaland Agder	Odd Kåre Rugland
Strand Unikorn	Kristian Thunes
Fiskå Mølle	Gisle Unum

2 Utvikling i kornmarkedet

2.1 Utvikling produksjon og avling

Det er omtrent 10 000 kornprodusenter i Norge. Den totale kornavlingen varierer på grunn av været fra år til år, men har i gjennomsnitt de siste fem årene ligget på i underkant av 1,2 millioner tonn årlig. Høyeste avling i femårsperioden var på 1,37 millioner tonn i 2022, og den laveste på 835 tusen tonn i 2023. Ser en på de siste ti årene ligger gjennomsnittsavlingen på omtrent det samme som femårssnittet, men tørkesommeren i 2018 ga den laveste kornavlingen i tiårsperioden med 690 tusen tonn.

Arealet som benyttes til kornproduksjon har falt over tid. Etter en relativt jevn nedgang fra 2005 til 2013 ser imidlertid kornarealet ut til å ha stabilisert seg. Figur 1 viser utviklingen i arealene som er benyttet til korndyrking, sammenlignet med utviklingen i total kornavling. Nedgangen i areal har ikke gitt tilsvarende nedgang i kornavling.

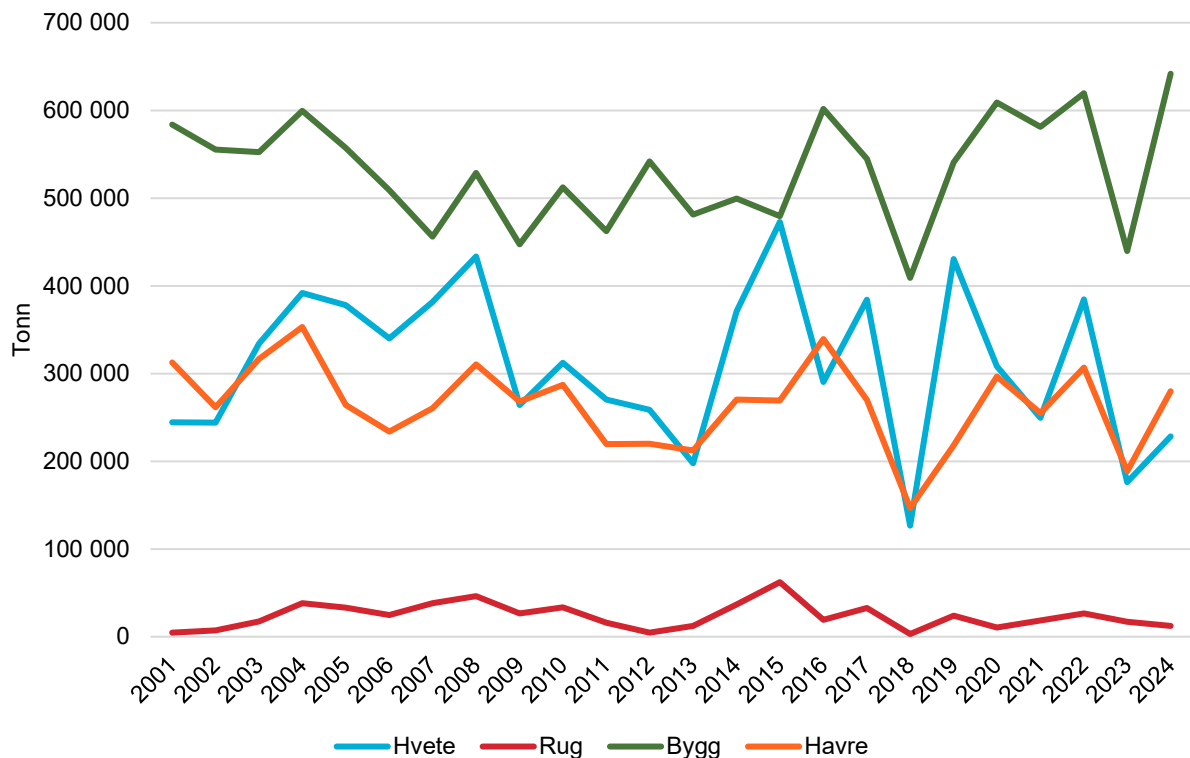
Figur 1 Areal benyttet til korndyrking og total kornavling i perioden 2001–2024

Bygg utgjør i snitt rundt halvparten av den totale kornavlingen. Gjennomsnittlig byggavling de siste fem årene har vært på i underkant av 580 000 tonn i året. Høyest i femårsperioden var produksjonen i 2024 med 642 000 tonn, og lavest i 2023 med 440 000 tonn. Prognosen per november 2025 anslår en byggavling på 690 000 tonn i 2025, en økning på i underkant av åtte prosent fra 2024.

Produksjon av hvete ligger på 270 000 tonn i gjennomsnitt siste fem år. Det inkluderer både mathvete og fôrhvete. Innenfor femårsperioden var hveteavlingen størst i 2022 med 385 000 tonn, og lavest i 2023 med 176 000 tonn.

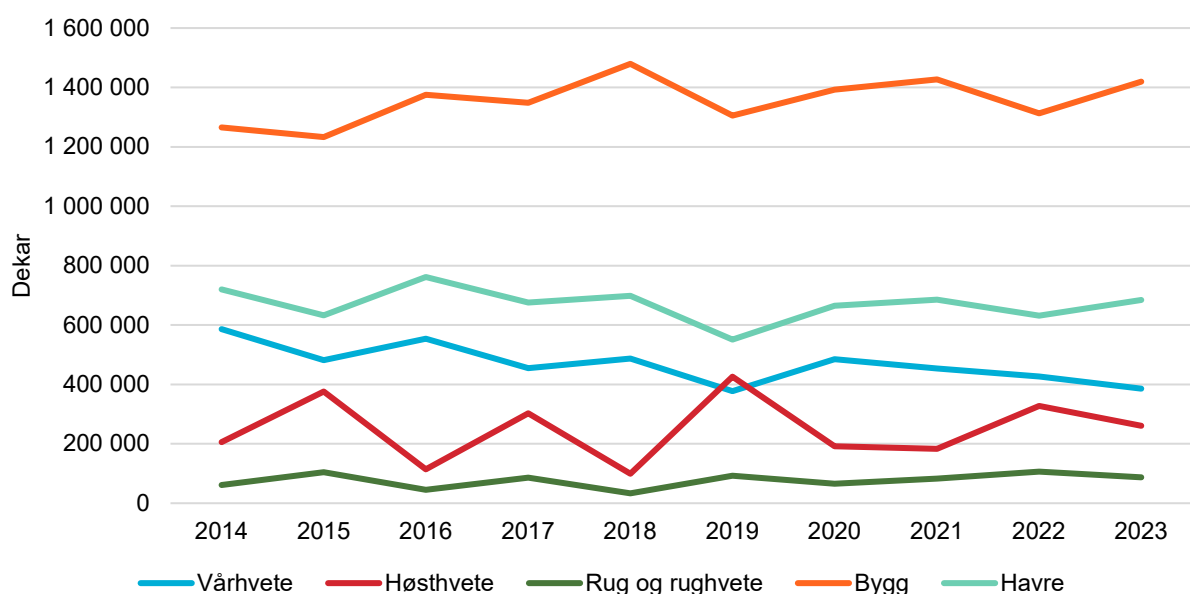
Det produseres i snitt noe mindre havre enn hvete, selv om produsert mengde havre overstiger hvete i enkelte år. Gjennomsnittlig havreavling siste fem år ligger på 265 000 tonn årlig. Høyest avling av havre innenfor femårsperioden var det i 2022 med 307 000 tonn, mens det i 2023 kun ble produsert 189 000 tonn.

Rug utgjør en veldig liten del av den totale kornavlingen. Gjennomsnittlig avling siste fem år ligger på 17 000 tonn årlig. Utviklingen i avling fordelt på kornslag vises i Figur 2 under.

Figur 2 Utvikling i avling fordelt på kornart i perioden 2001–2024

Som nevnt over har det vært en nedgang i arealet som benyttes til korndyrking. Figur 3 viser utvikling i areal for de ulike kornartene i perioden 2014 til 2023, fordelt på bygg, havre, rug, vårhvete og høsthvete. Det har vært en økning i arealet som benyttes til bygg. Når det gjelder hvetearealene varierer andelen høsthvete mye fra år til år. Lave arealer av høsthvete kompenseres i liten grad av økning i vårhvete, men i større grad av bygg.

Figur 3 Arealutvikling for de ulike kornartene i perioden 2014–2023

2.2 Areal og geografisk fordeling av produksjon

Kornproduksjonen er i hovedsak sentrert på Østlandet og deler av Trøndelag. Tabell 1 viser hvor stor andel av den totale kornproduksjon hvert fylke stod for i 2024. Det var 43 kommuner som hadde en produksjon på over 10 000 tonn i 2024-2025, og de stod til sammen for ca. 80% av den totale kornproduksjonen.

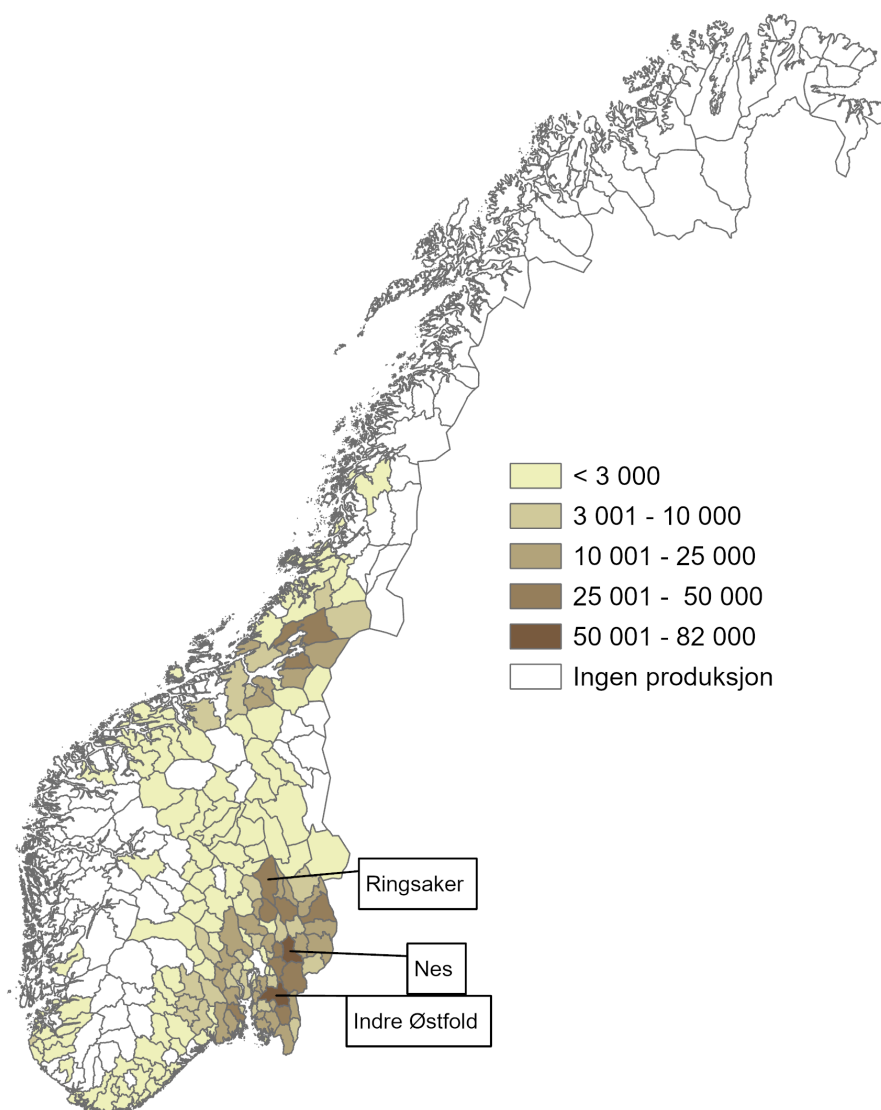
Forholdene for korndyrking bestemmes av klimatiske, topografiske og geologiske forhold. Hver kornprodusent må ta et valg om hvilke kornslag som skal produseres. Det avhenger i stor grad av de agronomiske forutsetningene for å dyrke de enkelte kornslagene, men også den enkelte kornprodusents vurdering av økonomi, driftsopplegg, kunnskap og erfaring. Dyrkingspotensialet i ulike deler av landet varierer mellom de ulike kornartene, og dyrking av matkorn krever andre forhold enn dyrking av fôrkorn. Akershus, Østfold, Buskerud, Innlandet, Vestfold, Telemark og Trøndelag er de fylkene som produserer mest korn. I tidligere Viken-fylke, dvs. Akershus, Østfold og Buskerud, produseres det omtrent like mye havre og hvete som bygg. I Innlandet og i Trøndelag domineres produksjonen av bygg.

Tabell 1 Andel av total hvete- og kornproduksjon per fylke i kornsesongen 2024–2025. Tonn

Fylke	Produksjon, tonn	Andel av total produksjon	Andel av total hveteproduksjon
Innlandet	300 414	25,1 %	14,9 %
Akershus	256 827	21,5 %	17,8 %
Østfold	235 550	19,7 %	32,6 %
Trøndelag	190 837	15,9 %	4,9 %
Vestfold	92 992	7,8 %	15,9 %
Buskerud	69 646	5,8 %	10,0 %
Telemark	22 401	1,9 %	3,2 %
Rogaland	16 656	1,4 %	0,3 %
Møre og Romsdal	6 541	0,5 %	0,0 %
Agder	3 050	0,3 %	0,1 %
Oslo	924	0,1 %	0,2 %
Nordland	524	0,0 %	0,0 %
Vestland	146	0,0 %	0,0 %
Totalt	1 196 509		

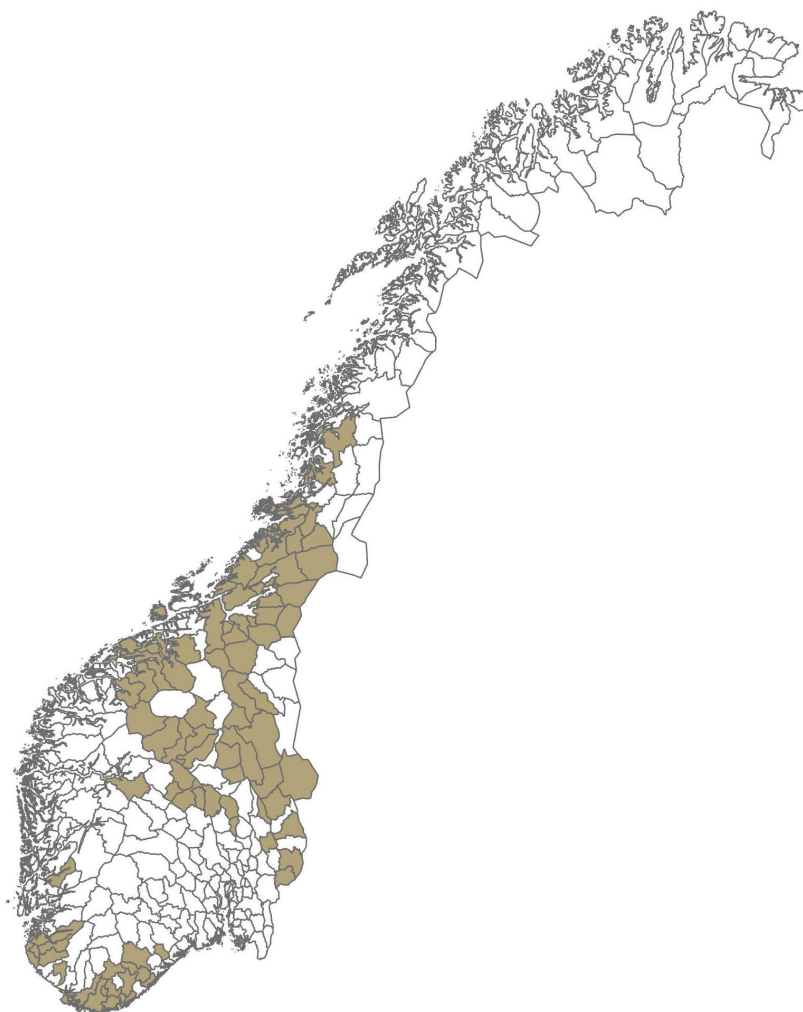
Kilde: Landbruksdirektoratet

Figur 4 viser produksjon av korn per kommune i sesongen 2024-2025, basert på registreringen av korn som blir levert på kornmottak. Figuren illustrerer fordelingen av kornproduksjonen som vist i Tabell 1, men tydeliggjør at det meste av kornet produseres i sentrale deler av Østlandet og i kommunene på sørsiden av Trondheimsfjorden. Alternativ 3 til definisjon av randsoner er kommuner der det dyrkes lite eller ingen hvete. Figur 5 viser kommuner der hvete utgjorde under ti prosent av avlingen de siste fem årene. I denne figuren er kommunene i hvitt kommuner som enten ikke har kornproduksjon eller så utgjør andelen hvete over 10 prosent av produksjonen.

Figur 4 Kornproduksjon per kommune, kornsesongen 2024–2025. De tre kommunene med høyest kornproduksjon er trukket frem.

Kilde: Landbruksdirektoratet

Figur 5 Kommuner der hvete utgjør under 10 prosent av den totale kornproduksjonen, basert på gjennomsnitt for kornsesongene 2020–2021 til og med 2024–2025

Kilde: Landbruksdirektoratet

2.2.1 Utvikling i korn- og grovfôrareal i ulike arealsoner

Utviklingen i areal benyttet til grovfôr og kornproduksjon i arealsonene 1, 3, 4 og 5 i årene 2009-2024 vises i Tabell 2 under. Arealsonene er illustrert i kapittel 3.4. Det har vært en nedgang i kornareal i alle sonene i perioden 2009-2023. Fra og med 2005 ble nytt digitalt kartverk gjennom gårdskartprosessen gradvis tatt i bruk. Dette ga mer nøyaktige arealmålinger enn tidligere, og har gitt en viss arealreduksjon. De nye kartene ble gradvis tatt i bruk ved kontroll av søknadene fra 2006, og overgangen ble fullført i 2014. Arealmålingene fra nytt kartverk i perioden 2005-2013 innebar en gjennomsnittlig reduksjon i arealet på ca. 3,3 prosent i de kommuner der kartverket ble tatt i bruk. Denne effekten kan skyldes både mer nøyaktige målinger og at endringer som har skjedd over tid først fanges opp når nytt kartverk tas i bruk.

Fra 2014-2024 har kornarealet økt med 15 000 dekar (1,2 prosent) i sone 1, mens det har vært en nedgang på henholdsvis 2 000 og 6 000 dekar i sone 3 og 4 og en nedgang på 13 000 dekar i sone 5. Prosentvis utgjør det en reduksjon i kornareal på 0,2 prosent i sone 3, 1,4 prosent i sone 4 og 8,5 prosent i sone 5.

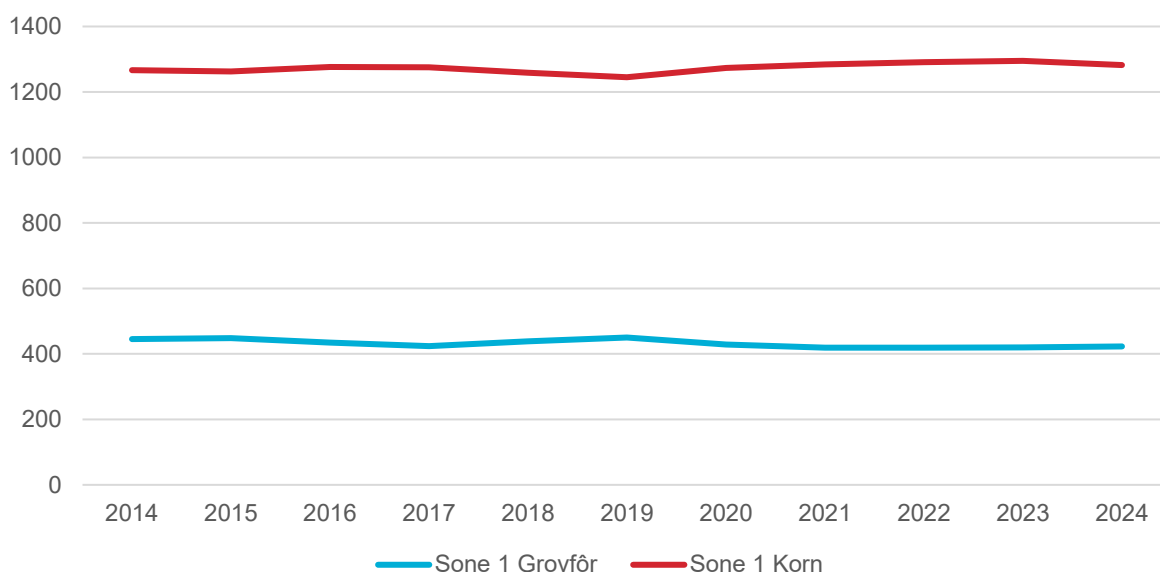
I samme periode (2014-2024) har antall dekar i drift (alle vekster) økt med 5 367 dekar (0,05 prosent). Det kan indikere at mesteparten av arealet det ikke lenger er korn på fortsatt er i drift. I samme periode er det samlede korn- og grovfôrarealet i sone 3, 4 og 5 vært svært stabilt (28 dekar økning). Man kan derfor anta at nedgangen i kornareal har gitt en tilsvarende økning i grovfôrarealet.

Tabell 2 Utvikling i grovfôr og kornareal i arealsone 1, 3, 4 og 5, årene 2009-2024. 1000 dekar

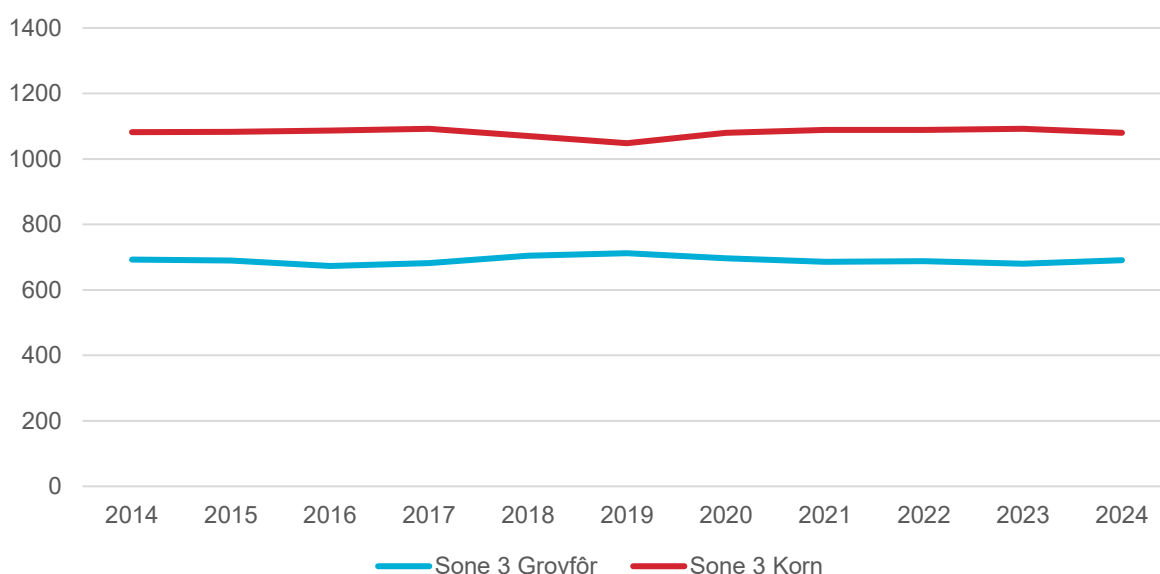
	Sone 1		Sone 3		Sone 4		Sone 5	
	Grovfôr	Korn	Grovfôr	Korn	Grovfôr	Korn	Grovfôr	Korn
2009	382	1351	636	1162	513	427	3842	188
2010	392	1338	642	1145	501	431	3818	185
2011	400	1327	651	1134	504	429	3780	178
2012	413	1310	660	1117	506	427	3744	171
2013	439	1270	684	1079	511	420	3735	152
2014	445	1267	693	1082	511	418	3734	150
2015	448	1263	690	1083	512	411	3741	144
2016	434	1276	673	1087	507	419	3728	150
2017	424	1275	682	1092	510	417	3761	147
2018	438	1259	704	1070	517	408	3784	136
2019	450	1245	712	1048	525	401	3776	131
2020	429	1273	696	1080	525	405	3772	135
2021	419	1284	686	1089	529	402	3771	135
2022	419	1291	688	1089	525	405	3768	135
2023	420	1295	680	1092	523	407	3771	129
2024	423	1282	691	1080	520	412	3776	137

Kilde: Landbruksdirektoratet, produksjonstilskuddsstatistikk

Figur 6 og Figur 7 viser en grafisk fremstilling av Tabell 2 for sone 1 og 3 for årene etter at gårdskartprosessen var fullført. Figurene viser at både korn- og grovfôrarealet har vært relativt stabilt i begge soner de siste 10 årene. I sone 1 har det vært en svak nedgang i grovfôrarealet siden 2019 og frem til 2023. Kornarealet har tilsvarende ligget litt høyere i årene 2020-2023. I sone 3 ser man samme utvikling som i sone 1. Først og fremst er det en relativt stabil andel grovfôr- og kornareal, men det kan se ut til en liten nedgang i grovfôrarealet og tilsvarende svak økning i kornarealet i årene 2020-2023.

Figur 6 Utvikling i grovfôr- og kornareal (1000 daa) i arealsone 1, årene 2014-2024

Figur 7 Utvikling i grovfôr- og kornareal (1000 daa) i arealsone 3, årene 2014-2024

I rapporten *Gjennomgang av korn og kraftfôrpolitikken*, pekte arbeidsgruppa på at dersom målene om 90 prosent norsk matkorn og 70 prosent norskandel i kraftfôret skal oppnås, må det produseres betydelig mer mathvete enn i dag. Tabell 3 under viser antall dekar med hveteproduksjon fordelt på arealtilskuddssonene. Sonene er illustrert i sone Figur 13 i kapittel 3.4. Tabellen viser at det er flest dekar med hveteproduksjon i sone 1. Det drives hveteproduksjon i sone 1 på betydelig større arealer enn i sone 3, som er den nest største sonen for hvetedyrking. I tillegg er det noe produksjon av hvete i sone 4 og 5A.

Tabell 3 Antall dekar og andel hveteproduksjon fordelt på arealtilskuddssonene, gjennomsnitt for årene 2020-2024

Sone	Antall dekar med hveteproduksjon pr. sone ¹	Alt areal i AK-sonen ²	Prosentandel hveteareal
1	454 780	1 733 229	26,2
2	1 064	292 748	0,4
3	178 357	1 684 201	10,6
4	17 562	832 624	2,1
5A	8 625	1 825 797	0,5
5B	142	1 186 840	0,0
6	67	647 698	0,0

Kilde: Landbruksdirektoratet, produksjonstilskuddsstatistikk

¹Basert på foretakets driftssenter. Dvs. at i tilfeller hvor foretaket driver arealer i flere soner, er alt telt i same sone som driftssenteret. Det kan skape noen unøyaktigheter.

²Fulldyrka og overflatedyrka areal

Tabell 4 viser utviklingen i hvete- og byggareal i arealsone 1, 3, 4 og 5 i årene 2009-2024. Sone 5 ble splittet i sone 5A og 5B i 2018. For å kunne sammenlikne med årene før, er tallene for sone 5A og 5 B blitt samlet. Hvetearealene i sone 5B er marginale (under 300 dekar i 2024). Byggarealene er også mindre enn i sone 5A (ca. 10 000 dekar i sone 5B og ca. 76 000 dekar i sone 5 A i 2024)

Tallene viser at det har vært en nedgang i hvetearealene og en økning i byggarealene i sone 1 og 3 fra 2009 til 2024. I sone 4 og 5 har det vært en liten økning i hveteareal, og en nedgang i byggareal i samme periode. Ser man på årene 2014-2024 (etter gårdskartprosessen var fullført), er utviklingen den samme.

Tabell 4 Utvikling i hvete- og byggareal i arealsone 1, 3, 4 og 5, årene 2009-2024. 1000 dekar

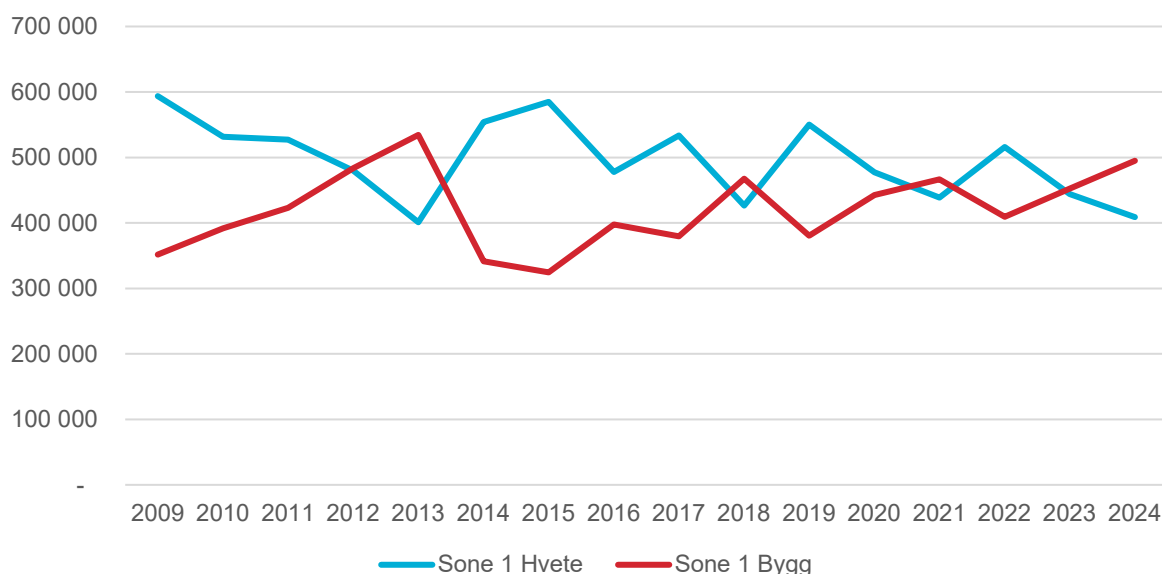
	Sone 1		Sone 3		Sone 4		Sone 5 ¹	
	Hvete	Bygg	Hvete	Bygg	Hvete	Bygg	Hvete	Bygg
2009	594	352	195	472	18	369	8	125
2010	531	392	176	514	5	388	7	127
2011	527	423	190	517	13	380	8	126
2012	480	484	171	559	10	373	7	118
2013	401	534	138	543	3	382	5	108
2014	554	341	221	437	9	366	7	98
2015	585	324	249	425	14	359	7	96
2016	478	398	176	477	7	367	5	99
2017	534	380	207	472	9	368	6	97
2018	427	467	143	541	10	353	4	91
2019	550	381	232	461	12	351	6	89
2020	477	443	183	481	9	357	6	90
2021	439	466	179	494	11	353	6	88
2022	516	409	224	472	23	353	8	86
2023	444	453	171	516	22	334	7	86
2024	409	495	148	521	25	323	9	87

Kilde: Landbruksdirektoratet, produksjonstilskuddsstatistikk

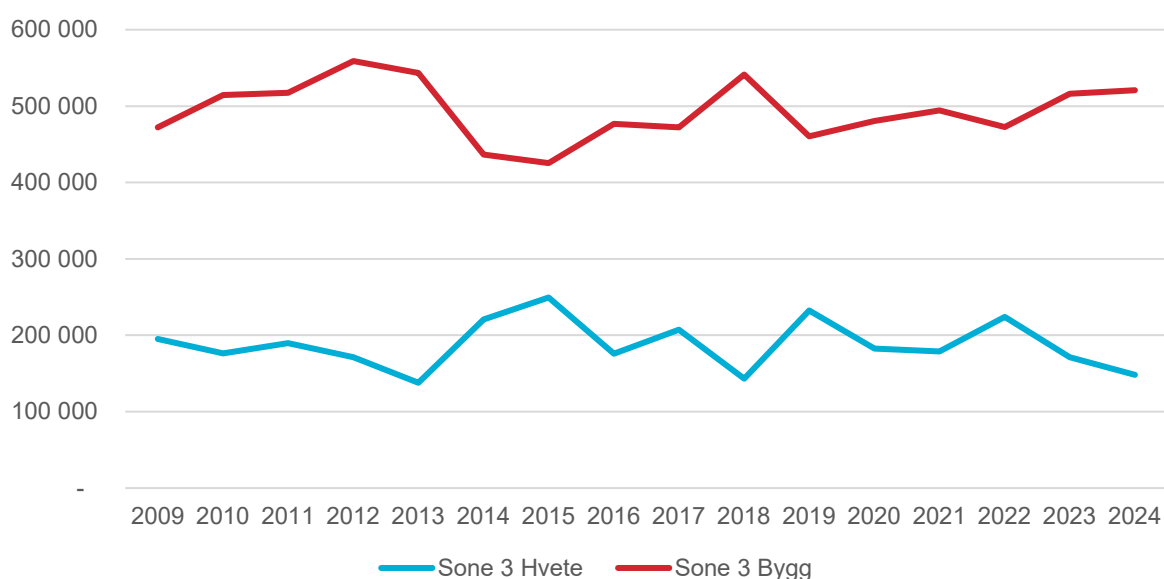
¹ Sone 5 ble splittet i sone 5A og 5B i 2018. For å kunne sammenlikne med årene før, er tallene for sone 5A og 5 B blitt samlet.

For å få et bedre overblikk over utviklingen i sone 1 og 3 (arealsonene med størst kornarealer), er tallene fra tabellen illustrert i grafer. Figur 8 viser at antall dekar bygg og hvete varierer fra år til år, og endrer seg gjensidig til en viss grad – i et år der hvetearealet er relativt høyt, er byggarealet lavere, og omvendt. En forklaring er at i kornår hvor værforholdene for høsthvete er vanskelige, er bygg et robust alternativ å så på varen. Slik Landbruksdirektoratet tolker figuren, kan det se ut til at det har vært en svakt synkende trend for antall dekar hveteareal, og en noe stigende trend for bygg i sone 1 siden 2015. Man kan også se at det i årene 2009-2017 kun var to år det var flere dekar bygg enn hvete (2012 og 2013), mens det etter 2018 har vært 4 år med mer bygg enn hvete i sone 1.

Figur 9 viser utviklingen i hvete- og byggareal i sone 3 for årene 2009-2024. Som i sone 1, er det variasjoner mellom år, og antall dekar hvete og bygg endrer seg gjensidig. Hvetearealene har i perioden ligget rundt 200 000 dekar (varierer fra 138 000 til 249 000), mens byggarealene har ligget rundt 500 000 dekar (varierer fra 425 000 til 559 000). I årene 2022-2024 har det vært en nedgang i hveteareal og en økning i byggarealer. Det var for øvrig også en nedgang i hvetearealer mellom 2015 og 2018, så det er ikke nødvendigvis en trend som sier noe om hvordan hveteproduksjonen vil være i sone 3 fremover.

Figur 8 Utvikling i hvete- og byggareal i sone 1, årene 2009-2024

Figur 9 Utvikling i hvete- og byggareal i sone 3, årene 2009-2024

2.3 Scenarier for kornproduksjon i 2040

I forbindelse med rapporten *Gjennomgang av korn og kraftfôrpolitikken (2025)* ble NIBIO bedt om å utrede konsekvensene for lønnsomhet og arealbehov ved ulike scenarier basert på utvikling i kosthold, målene om 90 prosent norskandel i mathvete og 70 prosent i kraftfôr samt mer og bedre grovfôr. Et fellestrekk for alle scenarioene er en framskriving med SSBs befolkningsprognose.

Basert forutsetningene, presenterte NIBIO konsekvensene ved seks ulike scenarier. De kan fordeles i to grupper. En gruppe tar utgangspunkt i et kosthold som baserer seg på dagens forbruk per person, kun justert for trendframskrivninger. Denne gruppen kalles «business as usual» (BAU). Den andre gruppen tar utgangspunkt i et endret forbruk i tråd med de nye norske kostrådene og kalles «kostholdsvisjonen». For en detaljert beskrivelse av scenarioene og grunnlaget for disse, vises det til rapporten *Gjennomgang av korn og kraftfôrpolitikken (2025)* samt vedlegget *Scenarier kornvisjoner (2025)* utarbeidet av NIBIO.

De seks scenarioene er

1. Trendframskrivning (BAU)
2. BAU og 90 %-norskandel mathvete
3. BAU, 90 %-visjonen, samt mer og bedre grovfôr
4. Kostholdsvisjonen
5. Kostholdsvisjonen og 90 % norskandel mathvete
6. Kostholdsvisjonen, 90 % norskandel mathvete samt mer og bedre grovfôr

Konsekvensene for arealbehovet for de ulike scenarioene fremgår av Tabell 5.

Tabell 5 Arealbehov i scenarioene og gjennomsnittlig arealfordeling 2020-2023. Dekar, avrundet til nærmeste 1000

Scenario i 2040	Hvete mat	Hvete fôr	Hvete totalt	Bygg	Havre	Totalt
Gjennomsnitt 2020-23	343 000	345 000	688 000	1 378 000	661 000	2 727 000
BAU (1)	363 000	452 000	815 000	1 371 000	736 000	2 922 000
BAU + 90% (2)	594 000	452 000	1 046 000	1 371 000	736 000	3 153 000
BAU + 90% + M&B (3)	594 000	435 000	1 029 000	1 002 000	588 000	2 619 000
Kosthold (4)	363 000	347 000	710 000	678 000	459 000	1 847 000
Kosthold+90% (5)	594 000	347 000	941 000	678 000	459 000	2 078 000
Kosthold+90%+M&B (6)	594 000	338 000	932 000	511 000	412 000	1 855 000

Kilde: Landbruksdirektoratet, NIBIO

2.3.1 Forutsetninger for scenarioene

I beregningen av arealbehovet har NIBIO lagt til grunn en rekke forutsetninger. Det er knyttet usikkerhet til anslagene basert på regulatorisk, agronomisk, samfunnsmessig og klimatisk utvikling samt utvikling av etterspørselen. På produksjonssiden er avlingsutviklingen framskrevet med utgangspunkt i oppnådd avlingsframgang fra 1990 til 2024, og til grunn for hvetearealbehovet, er en matandel i hveteproduksjonen på 63 prosent basert på resultater fra de siste ti årene.

For bygg har man i hovedsak klart å ta ut den genetiske framgangen i reelle avlinger. Samtidig har avlingsframgangen i gjennomsnitt for vårhvete og høsthvete vært svært liten. Variasjonene i omfang og avling av høsthvete kan være årsaken til at økningen i hveteavlingene ligger godt under det en skulle forvente ut fra den genetiske framgangen. For havre har vektlegging av resistens mot Fusarium og lavt innhold av mykotoksiner ført til at sorter med et høyere genetisk avlingspotensiale ikke har kommet på det norske markedet. Det at havre ofte dyrkes på mer marginale områder enn bygg og hvete kan også være en forklaring på at havreavlingene ikke øker like mye som for bygg.

Dersom hvetearealet økes utenfor sone 1, kan det bidra til en svakere avlingsutvikling for hvete. Det samme gjelder for bygg hvis mye av bygget som dyrkes i sone 1 må flyttes til andre soner for å gi nok plass til hvete.

Krav om at arealer ikke skal jordarbeides om høsten kan gi senere våronn og lavere avlingspotensiale. En forsterket strukturrasjonalisering med færre og større driftsenheter kan øke risikoen for at en ikke får gjort arbeidet på åkeren til rett tid og gjøre det vanskelig å få inn avlingene i vanskelige høster. Eventuelle begrensninger i bruk av innsatsmidler som gjødsel og plantevernmidler kan gjøre det vanskeligere å ta ut den genetiske avlingsframgangen og påvirke kvaliteten, særlig til mat. Et godt vekstskifte kan bidra positivt til avlingsutviklingen. Samtidig kan nye foredlingsteknikker gi en raskere genetisk framgang framover og klimaendringer kan forlenge veksttiden.

Tabell 5 viser ytterpunktene i arealbehovet ved de ulike scenarioene frem mot 2040. Ved en framskriving av dagens situasjon (BAU) vil totalt kornareal være omtrent som gjennomsnittet for 2020-2023, men hvete vil kreve større areal. Det økte arealbehovet for hvete kan dekkes gjennom redusert arealbehov for bygg, hvor god årlig avlingsutvikling gjør at samme mengde kan produseres på et mindre areal.

Skal norskandelen av matmelet opp i 90 prosent og norskandelen av fôrhveten være på dagens 72 prosent (BAU + 90%) må mer av kornarealet tas i bruk til hvete, og det totale kornarealet må økes betraktelig. Behovet for 1 046 000 dekar hvete gjør at det må dyrkes hvete på 50 prosent av kornarealet i sone 1 og 45 prosent i sone 3. Et så stort hveteareal vil kreve plass fra bygg/havre fra sone 1 og sone 3, og dagens kornareal i de øvrige sonene er ikke stort nok til å dekke opp for dette. Manglende bygg må da enten importeres, eller areal tas fra grovfôr. Alternativt kan andelen hvete av kornarealet i sone 3 reduseres til 20 prosent. En vil imidlertid likevel mangle byggareal, og behovet for importert fôrhvete vil bli betydelig høyere enn i dag.

Mer og bedre grovfôr (BAU +90% +M&B) vil gi redusert behov for kraftfôr, og samtidig gjøre det mulig med en høyere andel norsk korn i kraftfôret. Et redusert kraftfôrbehov kan også bety redusert behov for kornareal, spesielt for bygg.

2.4 Dagens kornmarked

2.4.1 Kornhandlere og kraftfôrprodusenter

Gjennom kornmottakene håndteres både matkorn og fôrkorn. Majoriteten av det norske kornet brukes til dyrefôr og er en stor del av virksomheten til kornkjøperne knyttet til foredling og produksjon av kraftfôr.

Førstehåndsomsetningen i korn- og kraftfôrmarkedet domineres av fire aktører: Felleskjøpet Agri, Fiskå Mølle, Norgesfôr og Felleskjøpet Rogaland Agder.

Felleskjøpet Agri SA (FKA) eier i underkant av 50 mottaksanlegg for korn, og har i tillegg samarbeidsavtaler om kjøp av korn fra andre. 60 prosent av det norske kornet tas inn av FKA og samarbeidsmottakene. FKA er fra 2025 eiere av Norgesmøllene gjennom oppkjøp av Fritt Ord sine aksjer i Cernova.

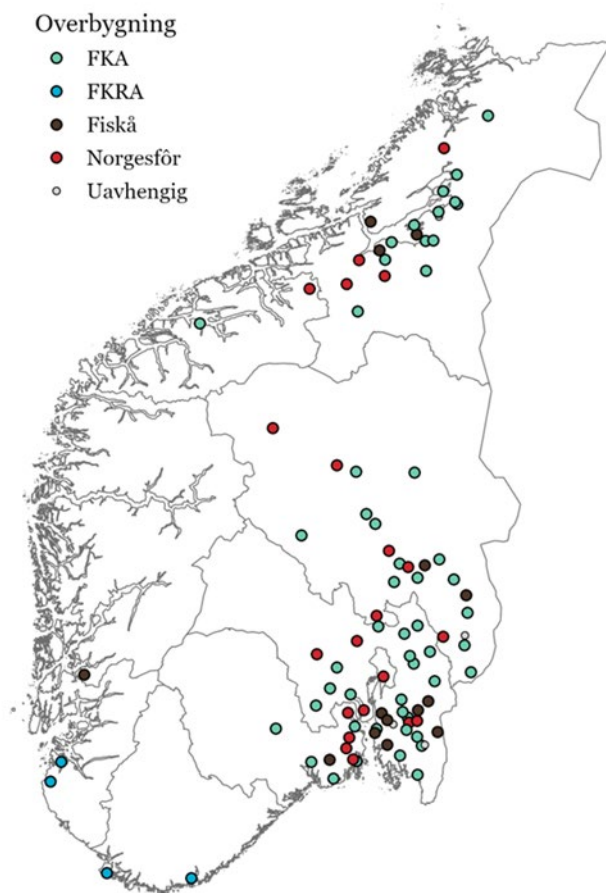
Fiskå Mølle har hovedkontor i Rogaland, hvor også bedriftens hovedanlegg for kraftfôrproduksjon ligger. Anlegget er blant de største i landet. Fiskå har kornmottak i Moss, i tett samarbeid med Lantmannen Cerealia som eier siloene og har produksjonsanlegg på samme adresse. Totalt er 15 anlegg tilknyttet Fiskå.

Norgesfôr AS er en sammenslutning av ti bedrifter av ulik størrelse på Østlandet og i Midt-Norge, som omsetter korn og produserer kraftfôr: 19 mottak er tilknyttet Norgesfôr.

Strand Unikorn er den største aktøren under Norgesfôr-paraplyen. Hovedkontoret ligger i Moelv, og består av kornmottak, kraftfôranlegg og såvarelager. I tillegg til egne kornmottak har Strand Unikorn avtaler om å levere kraftfôrråvarer til de andre bedriftene i sammenslutningen, samt en avtale om å levere norsk fôrkorn til Felleskjøpet Rogaland Agder AS. På Vippetangen i Oslo yter de også silotjenester for Lantmännen Cerealia.

Felleskjøpet Rogaland Agder (FKRA) er i hovedsak en kraftfôrprodusent som selger kraftfôr, gjødsel og såvarer, og produksjonsanlegget deres på Kvalaberget er Norges største kraftfôrfabrikk. De har enkelte kornmottak i Rogaland og på Sørlandet. I tillegg har selskapet avtaler om å ta imot korn fra Felleskjøpet Agri og Strand Unikorn.

Figur 10 viser hvor i landet de ulike kornmottakene med overbygning er lokalisert.

Figur 10 Kornmottak i Norge med overbygning

2.4.2 Målpriser og lokale priser

Prisgrunnlaget for målprisvarene er produsentprisnoteringer for basis kvalitet ved levering til målprisanleggene definert i jordbruksavtalen. Aktørene står fritt til å sette priser ved andre anlegg.

Forskjellen i pris mellom anlegg kan blant annet forklares med konkurransen om kornet i området og logistikkostnader, inklusive kostnader til frakt til forbrukssted. De aller fleste av kornmottakene ligger i overskuddsområdet, og mye av kornet skal transporteres til underskuddsområdet for mel- og kraftfôrproduksjon. For eksempel må all hvete til mat transporteres til Oslofjorden, Vaksdal eller Buvika der matmøllene ligger. Korn til kraftfôr forbrukes også ved kraftfôrfabrikker i overskuddsområdet på Østlandet.

Differansen mellom lokale priser vises i Tabell 6. Oversikten gjelder gjennomsnittlig lokal pris hos Felleskjøpet i uke 44 per fylke for bygg. Denne viser at gjennomsnittlig kornpris er høyest i Møre og Romsdal, der det kun er mottak på Vestnes. Trøndelag har tredje høyeste gjennomsnittlige lokale priser. Begge disse fylkene er definert som underskuddsområder i ordningen for frakt av kraftfôr og trenger tilførsel av korn for å dekke etterspørselen. Østfold har nest høyest gjennomsnittlig kornpris, noe som kan tyde på at det er konkurranse om kornet og kort avstand til målprisanlegg. Det er likevel store forskjeller innad i fylker. Noteringsprisen for bygg lå på 405 øre per kg på målprisanleggene i uke 44, og i Innlandet var den høyeste lokale prisen 400,63 i Stange og den laveste lokale prisen denne uken var på anlegget i Fagernes, der prisen lå på 383,04. Det tilsvarer en forskjell innad i fylket på 17,59 øre per kg, og en forskjell på 21,96 øre per kilo fra målprisanlegget.

Anlegget i Fagernes er et råkornmottak, noe som innebærer at det ikke har tørkeanlegg. Det betyr kornet er avhengig å bli fraktet raskt videre for å unngå at kvaliteten blir forringet. Differansen på 17,59 øre per kg må altså dekke logistikkostnadene ved å levere på Fagernes eller i Stange. Det tilsvarer omtrent håndteringskostnaden for korn som Landbruksdirektoratet benytter i sin tollkalkyle. Håndteringskostnaden er ikke oppdatert på flere år, og er antakelig for lav. Felleskjøpet har bekreftet at den lokale prisen ved Fagernes ikke dekker de faktiske kostnadene til Felleskjøpet for logistikk av kornet.

Tabell 6 Gjennomsnitt av lokale priser for bygg hos anlegg som ikke er målprisanlegg per fylke hos Felleskjøpet i uke 44, øre per kg. Noteringspris var 405 øre per kg

Fylke	Lokale priser
Møre og Romsdal	405,00
Østfold	394,29
Trøndelag	394,02
Vestfold	392,26
Buskerud	392,18
Innlandet	392,06
Akershus	390,97
Telemark	389,40

2.4.3 Fraktkostnader til kornmottak

Hvor kornprodusenten leverer kornet, er avhengig av blant annet hva de har produsert og hvilke kornmottak som kan ta imot den produserte varen, og avstand til de ulike kornmottakene som påvirker fraktkostnaden. Kostnaden for frakt av korn fra bonde til kornmottak varierer både med avstand til kornmottak og fraktmetode. I utgangspunktet må kornprodusenten selv dekke fraktkostnadene uavhengig av om de leverer korn til målprisanlegg eller et annet anlegg. Dette gjør at kornbonden har et incentiv til å levere kornet på sitt nærmeste kornmottak, gitt at forskjellen i pris mellom anlegg ikke dekker fraktkostnadene. Det meste av kornet dyrkes i overskuddsområdet, og en vesentlig del av kornet skal fraktes til underskuddsområdet. Dette er mest lønnsomt om kornet leveres nærmest mulig forbrukssted, altså kraftföranleggene i overskuddsområdet eller kystanlegg der kornet skal gå på skip til underskuddsområdet. Derfor er prisen høyest ved levering til disse anleggene.

Noen kornprodusenter bruker eget utstyr til levering, men det er også vanlig å leie en entreprenør. Det kan foregå ved at bonden bestiller container som entreprenør setter ut ved jordet, og som bonden deretter kan fylle opp i forbindelse med tresking. Deretter blir containerne hentet på avtalt tidspunkt. Eventuelt kan bonden ha tresket kornet og mellomlagret det på gården før entreprenør kommer og fyller opp container. Blant annet Felleskjøpet har ved flere anlegg knyttet seg til entreprenører som kornprodusenten kan bestille containertjeneste gjennom. Faktureringen for frakt kan skje direkte mellom kornprodusent og entreprenør, men blir ofte trukket fra oppgjøret til bonden.

Felleskjøpet har på kornmottakenes nettsider oversikt over kostnad for frakt med container til de respektive anleggene. Kostnaden er definert per kommune eller postnummer og ligger på rundt 20 øre per kg for de fleste kommunene eller områdene som er oppgitt i prislister. Fraktkostnadene varierer mellom anlegg og mellom kommuner til samme anlegg, men er nede i 17 øre per kg i enkelte områder og oppe i 31 øre per kg. For levering ved FKA sitt anlegg i Bø i Midt-Telemark kommune er det listet priser for kommunene Notodden, Midt-Telemark, Hjartdal, Seljord og Kviteseid. Gjennomsnittlig fraktkostnad er

28 øre per kg, men fraktkostnaden varierer fra 24 til 31 øre per kg. For levering ved Kløfta fra kommuner i Akershus er gjennomsnittlig kostnad 21 øre per kg, og varierer mellom 17 og 26 øre per kg.

Frakt med container som leveres på jorden når kornprodusenten skal høste, og som deretter blir hentet er effektivt for bonden som slipper å bruke tid på å kjøre til kornmottak hver gang de har fylt opp en tilhenger eller lignende. I tillegg til kjøretiden, er det i innhøstingssesongen stort press på kornmottakene, og det kan være vanskelig å få bestilt time for levering av kornet. Samtidig krever denne type frakt mye logistikk ettersom entreprenørene må kjøre fire runder, hvorav kun en av rundene er med last. Kornprodusenter som har egne tørke- og lageranlegg, kan være mer fleksible på tidspunkt for levering. Dette åpner for en rasjonell samhandling med kornkjøperne som ofte er selgere av for eksempel kraftfôr og gjødsel, der kostnaden for frakt kan deles.

2.4.4 Infrastruktur kornmottak

Landbruksdirektoratet gjennomførte høsten 2024 en kartlegging av kapasiteten på de ulike mottaksanleggene.

Det er flere utfordringer knyttet til dagens infrastruktur og kapasitet på kornmottakene. Mange tidligere kornmottak har gått ut av drift. Det er i stor grad kapasitet på anleggene som ikke ligger i kornområdene som er lagt ned. Samtidig har kapasiteten på eksisterende anlegg med få unntak økt lite de siste 25 årene. Mange av de eldre mottakene er små og tilpasset bygg og havre. Det gjør det vanskelig å håndtere flere sorter samtidig, og mange anlegg sliter med å motta, sortere og lagre ulike kvaliteter av matkorn og proteinvekster.

Aktørene oppga i kartleggingen en samlet teoretisk lagerkapasitet på ca. 950 000 tonn, målt som bygg. Tallet inkluderer ikke Stavanger havnesilo. Den reelle kapasiteten ved kornmottakene er imidlertid betydelig lavere enn teoretisk kapasitet. Anlegg som tar imot korn fra produsent må ha plass for rulling av kornet. Videre krever kvalitetssortering av mathvete oppdeling i siloceller for ulike varekvaliteter, noe som gir mindre utnyttelse av lagerkapasiteten. Anlegg ved kysten som brukes til importert vare, vil ha redusert kapasitet til norsk korn. For anlegg som tar imot både konvensjonelt og økologisk korn vil utnyttelsen av lagerkapasitet være enda dårligere. Disse mottar tilnærmet dobbelt opp med antall varekvaliteter, som også skal ha sin rullingsplass og som for hver vare i den økologiske delen er i små kvanta.

Total praktisk lagerkapasitet er oppgitt å være ca. 760 000 tonn. I tillegg har Stavanger havnesilo en kapasitet på 150 000 tonn og gårdslager utgjør 500 000 tonn. Utnyttelsesgraden på mottakene varierer fra 100 prosent til 60 prosent av teoretisk lagerkapasitet, og totalt antall celler varierer fra 2 til 167. Rundt to tredeler av cellene oppgis å være på under 400 tonn.

I tillegg til lagerkapasitet vil mottakskapasitet, tørkekapasitet og utkjøringskapasitet påvirke totalkapasiteten på mottakene. Praktisk tørkekapasitet avhenger av mange faktorer. Antall tørkelinjer varierer fra ingen til seks. Rundt halvparten av anleggene har en eller to tørkelinjer. Ved mottak på anlegg som ikke har tørkeanlegg er kornet avhengig å bli fraktet raskt videre for å unngå at kvaliteten blir forringet. Begrensninger på transportsystemet inne på anlegget kan også gi lavere tørkekapasitet, for eksempel hvis tørkeprosessen må stoppes ved utlasting av korn.

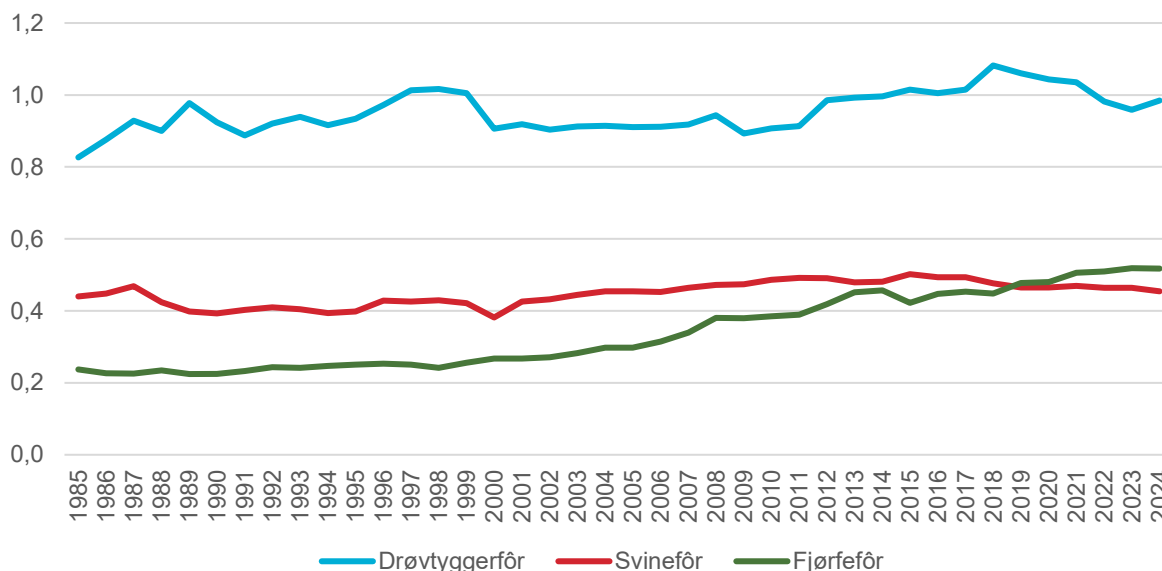
Aktørene oppgir lagerkapasitet og tørkekapasitet som de mest begrensende faktorene. En del trekker også frem utkjøringskapasitet som en begrensning, mens mottakskapasiteten oppleves som mindre begrensende. Aktørene understreker også at dersom lagerkapasiteten skal økes, må både totalkapasitet og antall celler øke. Det samme gjelder tørkekapasitet.

Ny teknologi og konsentrasjon av kornproduksjonen i stadig større bruk gjør at større kvantum korn høstes på kortere tid. Dette er en utfordring, siden mottakene er bygget for å ta imot mindre leveranser av gangen. Det er særlig krevende når det gjelder hvete, som ofte må treskes med høyere vannprosent for å bevare kvaliteten. Tørking av hvete tar også lengre tid enn andre kornarter som bygg og havre, og tørkekapasiteten er i mange tilfeller den største flaskehals i mottaksprosessen.

2.4.5 Kraftfôrmarkedet

Omsetningen av kraftfôr økte med 20 prosent i perioden 2005-2018. De siste seks årene har veksten avtatt, og det samlede årlige salget har stabilisert seg på rundt 2 mill. tonn.

Salg av kraftfôr til fjørfe har hatt en stigende trend de siste årene, mens kraftfôr til drøvtygger har hatt en nedgang på ca. 10 prosent siden 2018. I 2024 tok omsetningen av drøvtyggerfôr seg noe opp igjen (3 prosent fra året før) for første gang på seks år. Utviklingen i salg av kraftfôr er vist i Figur 11.

Figur 11 Forbruk av kraftfôrråvarer per dyreslag fra 1985–2024. Mill. tonn

Kilde: Landbruksdirektoratet

Næringsbehovet til svin og fjørfe har ikke endret seg vesentlig de siste 20 årene, men effektiviseringen av melkeproduksjonen i Norge har derimot endret kravene til drøvtyggerfôret, som nå er mer protein- og energirik enn tidligere. Som vist i Figur 12 under falt karbohydratandelen i råvareforbruket frem til 2016. Etter dette har andelen hatt en stigende trend, og ligger nå på rundt 73 prosent. Til sammenligning er proteinandelen på ca. 20 prosent, mens fett og vitaminer og mineraler står for henholdsvis 2 og 5 prosent.

Forbruket av soyamel til kraftfôr har vært synkende i flere år. Soyamel utgjorde i 2013 over 10 prosent av norsk kraftfôr, mens det i 2024 utgjorde 5 prosent. I samme periode har vi hatt en økning i forbruket av rapspellet, som er en alternativ proteinråvare. Raps er også en importvare som i hovedsak importeres fra Europa.

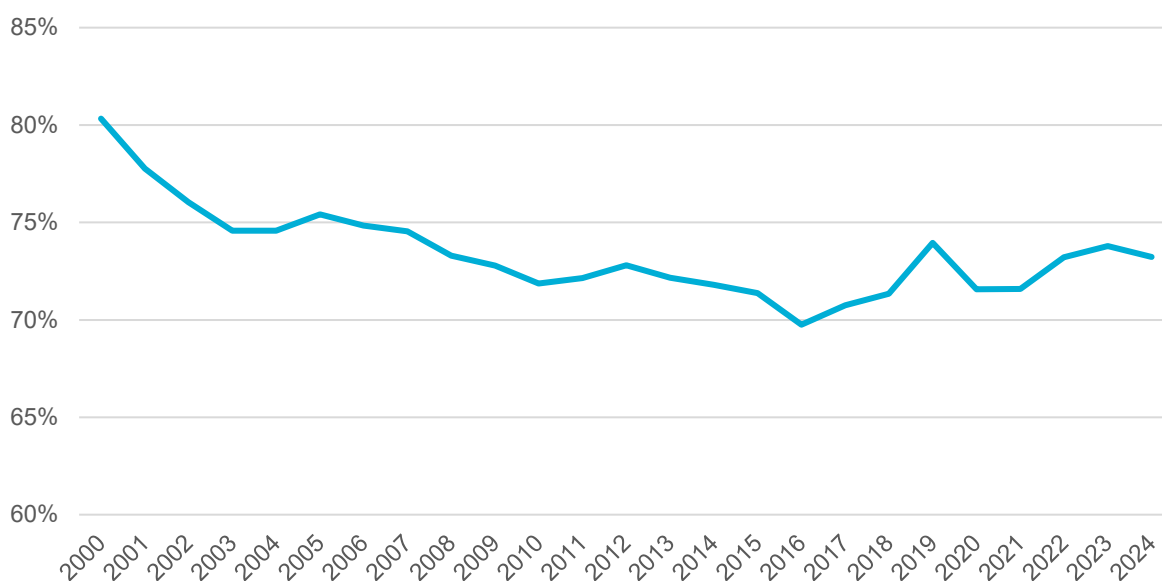
Fôr skal i prinsippet tilfredsstille de ulike næringskravene til dyreslagene, med hensyn til ulike faktorer som rase/hybrid, produksjonsforhold/miljø, yteevne, m.m. Videre skal fôret kunne tas opp av dyret, være mulig å produsere mest mulig effektivt, gi god pellets kvalitet og ikke generere for mye støv. På oppdrag fra Landbruksdirektoratet utredet NIBIO markedet for norsk korn både til mat og fôr frem mot 2040 basert på ulike scenarioer. I rapporten har de blant annet beregnet korninnholdet i kraftfôret til de ulike dyregruppene, som vist i Tabell 7. Korninnholdet i kraftfôret ble beregnet ved å gange behovet per dyr (basert på førsedler) med antall dyr i hver gruppe for å få et aggregert førkornbehov. Førsedlene for de ulike dyregruppene ble satt etter generelle anbefalinger/standarder.

Tabell 7 Korninnhold i kraftfôr, per kornslag og dyreslag

Husdyrproduksjon	Enhet	Bygg	Havre	Hvete	Totalt korninnhold
Melkefe	kg per kg fôr	0,39	0,10	0,03	0,52
Kjøttfe	kg per kg fôr	0,35	0,19	0,01	0,55
Sau/lam	kg per kg fôr	0,39	0,10	0,04	0,53
Svin	kg per kg fôr	0,35	0,10	0,17	0,62
Kylling	kg per kg fôr	0,01	0,15	0,36	0,52
Egg	kg per kg fôr	0,05	0,25	0,24	0,54

Kilde: NIBIO

Som vist i Figur 11, er fjørfôr den fôrtypen som har økt mest de siste årene, mens forbruket av de to andre fôrtypene har holdt seg relativt stabilt. Tabell 7 viser at den største forskjellen i korninnholdet på fjørfe-, melkefe-, kjøttfe- og svinefôr er hvor mye bygg som brukes. Det brukes betydelig mindre bygg i kraftfôret til fjørfe sammenlignet med de andre dyreslagene, og fjørfôr er den fôrtypen med høyest andel hvete. Økningen i produksjon av fjørfe øker dermed etterspørselen etter hvete og trenden vil øke risikoen for overskudd av bygg.

Figur 12 Andel karbohydrat av totalt råvareforbruk i kraftfôr, 2000–2024

Kilde: Landbruksdirektoratet

2.4.6 Markedet for matkorn

I 2024 brukte matmelmøllene 320 000 tonn matkorn. 82 prosent av matkornet var hvete, havre utgjorde 12 prosent, rug 5 prosent og bygg 1 prosent. Det har vært en nedgang i matmelmøllenes forbruk av matkorn av over tid. Forbruket lå i 2010 på omtrent 350 000 tonn og samtidig som forbruket har falt, har det vært en økning i import av ferdige bakervarer. Andelen norsk matkorn i melet varierer fra år til år og tilgangen på norsk hvete med matkvalitet er i stor grad påvirket av værforholdene i innhøstingssesongen, men også om værforholdene legger til rette for såing av høsthvete på høsten.

Per 2020 etterspurte matmelmøllene en sammensetning av kornet på til sammen 50 prosent fra klasse 1 og 2, og 25 prosent fra henholdsvis klasse 3 og 4.

2.4.7 Oppsummert – behov for mer hvete og å opprettholde byggproduksjonen, men lite tilgjengelig areal

Tilgangen på norsk korn varierer fra år til år, og de siste fem årene har gjennomsnittlig produksjon vært ca. 1,2 millioner tonn. Høyeste avling i femårsperioden var på 1,37 millioner tonn i 2022, og den laveste på 835 tusen tonn i 2023. I sesongen 2024-2025 stod 43 kommuner for 80 prosent av kornavlingen.

Kornarealet har generelt vært stabilt de siste ti årene. Det har falt mest i sone 5, der kornarealet falt 13 000 dekar. Med en gjennomsnittlig avling på 350 kg per dekar utgjør dette 4 600 tonn eller 0,4 prosent av gjennomsnittlig total avling. Med 350 kg per dekar, utgjør kornavlingen i sone 5 omtrent fire prosent av en gjennomsnittlig kornavling i Norge. Årsaken til at det har falt mest i sone 5, kan ses i sammenheng med at dette er områder som kan være agronomisk krevende for kornproduksjon på grunn av klima, arrondering og terreng. I tillegg er prisen lavere i områder med mindre konkurranse om kornet og lenger avstand til kornmottak, noe som kan stimulere til annen bruk av arealet.

Ifølge NIBIO sitt notat må hvetearealet øke med mellom 345 000 og 358 000 dekar for å nå selvforsyningsmålene. Dette må hovedsakelig skje i sone 1 og 3. Dersom man har mål om byggavlinger på dagens nivå, samtidig som man oppnår nødvendig hveteareal, må altså kornarealet øke betydelig mer enn kornarealet som har gått ut i sone 5. Samtidig er det usikkert om det er behov for større areal i fremtiden. Det er avhengig av blant annet utviklingen i befolkningens størrelse og kosthold, agronomisk praksis samt kvaliteten på grovføret.

Forbruket av kraftfôr ligger på omtrent 2 mill. tonn, og med en karbohydratandel på 73 prosent innebærer det et behov på rundt 1,5 mill. tonn karbohydratråvarer. Forbruket av matkorn ligger totalt på mellom 300 000 og 350 000 tonn, der hvete utgjør i overkant av 250 000 tonn. Det norske markedet for korn utgjør rundt 1,8 mill. tonn årlig. I tillegg kommer import av bakervarer. Norsk produksjon kan ikke dekke hele markedet, fordi både kraftfôr- og matmelbransjen har behov for råvarer med kvaliteter som ikke produseres i Norge.

Gjennom import har industrien mulighet til å importere råvarer som kan supplere kvalitetene til det norske kornet for å oppnå riktig kvalitet på mel og kraftfôr. Industrien etterspør råvarer som innehar kvaliteter som oppfyller både ernæringsmessige og produksjonsmessige egenskaper. I tillegg utgjør pris en viktig del i optimaliseringen av resepter. Prisforholdet mellom ulike råvarer påvirker også om en råvare regnes inn i en resept eller ikke.

Det kan skape utfordringer dersom norskandelen i kraftfôret blir svært høy og prisforholdet mellom råvarene ikke gjenspeiler kostnaden ved å produsere ønsket kvalitet på fôret. Dette kan føre til dyrere fôr for husdyrbonden, enten ved at prisen på fôret øker, eller at det må kjøpes inn mer fôr for å kunne opprettholde produksjonsnivået. For eksempel kan det føre til at kraftfôrbransjen i større grad etterspør bygg om prisforskjellen til fôrhvete blir stor. Dette gjør at prissignaler blir viktig for å holde produksjonen av de ulike kornartene i balanse.

I forbindelse med et referansegruppemøte for denne rapporten, delte Felleskjøpet et notat med en vurdering som viser hvordan den norske kornavlingen må være fordelt på kornarter for å være mest mulig markedstilpasset. Utgangspunktet var en totalavling på 1,4 mill. tonn som i 2022 uten hensyn til de politiske målene om selvforsyning.

Vurderingen til Felleskjøpet viste, som NIBIO sitt notat, at det er rom for betydelig mer hvete i det norske markedet. Rommet er vesentlig større enn gjennomsnittlig avling de siste fem årene. Det er etterspørsel etter bygg og havre rundt gjennomsnittlig avling de siste fem årene. En viss variasjon i avlingsnivå mellom sesonger kan løses med tilpasning av reseptene. Dersom tiltak fører til for stor vekst av bygg- og havreavlingene uten at hveteproduksjonen øker samtidig, kan det bli ubalanse i markedet. Eventuelle overskudd må håndteres i Norge, og kan få konsekvenser for prising, regulering og kraftfôrmarkedet.

Dersom den gjennomsnittlige avlingen øker fra 1,2 mill. tonn til 1,4 mill. tonn, vil det antakelig oppstå andre utfordringer knyttet til sortering, tørking og lagring av korn, i tillegg til sesongmessige variasjoner av kvalitetssammensetning av matkornet. Dette er omtalt i kapittel 2.4.3, og i større detalj i rapporten *Gjennomgang av korn- og kraftfôrpolitikken* (2025). Det er utenfor denne rapportens omfang å vurdere tiltak for å løse disse utfordringene.

3 Beskrivelse av dagens virkemidler i kornsektoren

I dette kapitlet presenteres ulike virkemidler i kornsektoren som har innvirkning på inntektene og kostnadene i verdikjeden, og som kan være relevante å omtale i forbindelse med vurdering av nye tiltak.

3.1 Målpris, basispris og noteringspris

Målprisene skal være priser jordbruket reelt sett skal kunne oppnå i et balansert marked. Målpris på korn ble innført fra 1. juli 2001 etter en gjennomgang av markedsordningen for korn. Samtidig med at målpriser på korn ble innført ble den statlige kjøpeplikten opphevet. Behovet for denne endringen ble utløst av WTO-avtalen fra 1995. Det var dessuten ansett at kostnadene ved mottak og håndtering av korn kunne gjøres mer rasjonelt. Det ble derfor lagt til grunn at målpriser på korn sammen med et importvern basert på tollkvoter ville bidra til konkurranse om produsentenes kornleveranser og gi en stimulans til at kornet følger de mest rasjonelle og minst kostnadskrevende kornstrømmer (St. Meld. Nr. 19 (1999-2000)).

Norske Felleskjøp fikk rollen som markedsregulator og målprisene skulle noteres for produsentens levering til Felleskjøpets anlegg ved Oslofjorden. Prisgrunnlaget for målprisvarene er produsentprisnoteringer for basis kvalitet ved levering til Felleskjøpet Agri sitt anlegg i Larvik, Kambo, Drammen og Holmestrand. For bygg gjelder i tillegg ved levering til Felleskjøpet Agris anlegg i Trondheim. Ved å ha målprisanlegg ved kyst, og åpne for at prisene settes fritt ved andre anlegg, stimulerer det til mer konkurranse og at mest mulig korn blir levert direkte til forbrukssted eller til kystanlegg. Dette er rasjonelt, fordi man sparer håndteringskostnader ettersom store deler av kornet skal til kystanlegg for å bli fraktet til underskuddsområdet. En lik pris ved alle anleggene til markedsregulator vil kunne føre til en mer urasjonell kornstrøm, selv om kornprodusentene vil oppnå en mer lik pris uavhengig av lokalisering.

For korn er målprisene fastsatt for definerte kvaliteter av mathvete, matrug, bygg til fôr og havre til fôr. Hvilke kriterier som legges til grunn for basis kvalitet er fastsatt i Jordbruksavtalen, og fremgår av Tabell 8. Utover forskjeller i pris knyttet til kvalitet og hvilket anlegg kornet leveres til, er det ikke geografisk differensiering i pris for samme kornart. En økning i målprisen på bygg, vil derfor øke lønnsomheten i byggeproduksjon for alle produsenter.

Tabell 8 Basiskvaliteter for noteringsvare

Art	Vanninnhold %	Hektolitervekt kg	Fremmede bestanddeler %	Protein ved matkvalitet %	Falltall ved matkvalitet i sekunder
Hvete	15	79	≤ 1,0	12,0	200
Rug	15	75	≤ 1,0		120
Bygg	15	64	≤ 1,0		
Havre	15	53	≤ 1,0		

Kilde: Jordbruksavtalen 2025-2026

Målprisen danner grunnlaget for prisen på korn (internpris) til kraftfôr- og matmelindustrien. Den er også grunnlaget for administrering av rammebetingelser i kornmarkedet, som importvernet, fraktordninger og markedsreguleringstiltak.

Noteringspris på målprisanleggene skal inkludere alle tillegg og trekk som ikke kan relateres til mat- og fôrkvaliteten for målprisvarene. Prisene noteres hver uke, og ved notering av ukespris skal produsentprisene på korn for de ulike prisnoteringsanleggene vektet sammen med tilført mengde av de respektive målprisvarene til hvert sitt anlegg den aktuelle uken. Øvre prisgrense er målpris pluss ti prosent. Dersom øvre prisgrense overskrides skal det åpnes for import.

Prisnoteringen på representantvaren skal som gjennomsnitt for avtaleperioden ikke overstige målprisen. Gjennomsnittlig noteringspris beregnes ved å veie de noterte ukesprisene ved prisnoteringsanleggene med de ukentlige tilførsler av målprisvarene til Felleskjøpet Agri sitt mottaksanlegg, samt de mottaksanlegg som har avtale om å være kornkjøper fra produsent. Ved overskridelse av målpris skal Landbruksdirektoratet fastsette en særskilt styringspris for det påfølgende avtaleår.

I forkant av sesongen fastsetter markedsregulator en priskurve for basispriser på målprisvarene. Hensikten med dette er blant annet å spre kornleveransene utover sesongen. Priskurven skal settes på en slik måte at gjennomsnittlig oppnådd produsentpris ved avtaleårets slutt er målpris. De ukentlige basisprisene gjelder for alle målprisanleggene.

På anleggene som ikke er målprisanlegg fastsetter Felleskjøpet lokale priser. Priser for kommende uke fastsettes fredag og gjelder fra mandag til og med søndag påfølgende uke. Kornkjøpere som Felleskjøpet samarbeider med, setter selv prisen for basiskvalitet til produsent. De lokale prisene henger sammen med nivået på stedstrekket, som skal korrigere for kostnaden ved videre frakt av kornet. Det er bonden som belastes kostnaden med frakt til stedet der kornet skal brukes, eventuelt til transittanlegg.

3.2 Prisnedskrivningstilskudd for korn

Prisnedskrivning for korn er et tilskudd som utbetales til foretak som kjøper korn, oljefrø, proteinvekster og erter fra norske produsenter og der varen inngår i kommersiell kraftfôrindustri eller matmelproduksjon.

Tilskuddet er hjemlet i forskrift om pristilskudd i landbrukssektoren av 19. desember 2008 nr. 1462 («pristilskuddsforskriften»). Formålet med pristilskudd etter denne forskriften er å øke inntekter, redusere kostnader og utjevne distriktsforskjeller i produksjon og omsetning av jordbruksprodukter i tråd med de målsetninger Stortinget har fastsatt.

Tilskuddssatsene avtales i jordbruksforhandlingene og gjelder normalt fra 1. juli til 30. juni. Det er samme sats for alle kornslag, men egne satser for oljefrø/åkerbønner og erter til modning. Det er dessuten særskilte satser for økologisk vare. Tabell 9 viser utviklingen i tilskuddssatsene fra 2020 til i dag for korn.

Tabell 9 Satser for prisnedskrivning for korn per avtaleår 2020–2025 (kr/kg)

Avtaleår	PNS konvensjonelt korn	PNS økologisk korn	Engrospris mathvete	Engrospris bygg
2020	0,788	1,898	2,474	2,402
2021	0,851	1,961	2,521	2,479
2022*	1,401	2,511	3,569	2,829
2023*	1,301	2,411	3,439	2,819
2024	1,371	2,481	3,329	2,819
2025	1,371	2,981	3,349	2,879

* fra 2022/23 til 2023/24 ble målpris redusert med 10 øre per kg, og tilhørende reduksjon i sats

I 2008 ble pristilskuddsforskriftene for landbruket slått sammen i forskriften nevnt over. Før dette, var tilskuddet hjemlet i forskrift om prisnedskrivningstilskudd, matkorntilskudd og prisutjevningsbeløp på kraftfôr under markedsordningen for korn av 7. august 2004 nr. 1122. Formålet i denne forskriften knyttet tilskuddene nærmere opp mot målet om kanalisering: Formålet med prisnedskrivningstilskuddet er å sikre avsetning av norsk korn gjennom markedsordningen for å bidra til likeverdige vilkår mellom husdyrprodusenter med egen kornproduksjon og husdyrprodusenter uten slik produksjon. Prisnedskrivningstilskuddet skal også bidra til reduserte priser på korn som råvare til matmel og kraftfôr.

De siste årene har tilskuddssatsen økt betydelig og endringene har omtrent tilsvart endringene i målpris. Det innebærer at kornprodusentene har fått økt betaling for kornet uten at råvarekostnaden for kornkjøperne har økt tilsvarende. Dersom man ønsker å øke målprisene for å stimulere til produksjon av

en enkelt kornart, må man eventuelt samtidig øke tilskuddssatsen for at konkurransekraften til kraftfôrindustrien og matmelmøllene skal holde seg stabil.

3.3 Fraktordningene

Frakttilskudd til korn og kraftfôr er viktige virkemidler for å bidra til å utjevne regionale prisforskjeller på mel og kraftfôr. Tilskuddene skal bidra til målsettingen om landbruk i hele landet. Ett av virkemidlene som skal vurderes i denne rapporten er å innføre et tilskudd til frakt av korn fra kornprodusent til leveringssted. Videre skal tilpasninger i fraktordningene for økologisk korn vurderes særskilt. For å ha et utgangspunkt for disse vurderingene er det relevant å se på eksisterende og tidligere ordninger for frakt av korn og kraftfôr.

Tilskudd til frakt er regulert i forskrift 2008-12-19 nr.1490 om pristilskudd i landbrukssektoren, forskrift 2016-12-07 nr. 1448 om søknads- og rapporteringsfrister for pristilskudd og formidling av pristilskudd i landbrukssektoren og forskrift 2024-12-16 nr. 3178 om satser for tilskudd til frakt av kraftfôr samt årlig rundskriv 2025/1-22 Pristilskudd for korn og kraftfôr.

I landbrukspolitikken generelt, inkludert korn- og kraftforpolitikken, brukes en del egne begreper og alle brukes ikke helt konsekvent. Nedenfor følger derfor en liste over hvordan vi bruker begrepene i denne utredningen:

Overskuddsområde: Områder hvor man produserer mer korn enn man forbruker til mat og dyrefôr. I praksis definert som Akershus, Buskerud, Østfold, Vestfold, Telemark, Innlandet og Oslo. Definert i jordbruksavtalen.

Underskuddsområde: De områdene som ikke er overskuddsområder, og derfor må få tilført korn og kraftfôr fra overskuddsområder. I praksis definert som Agder, Rogaland, Vestland, Møre og Romsdal, Trøndelag, Nordland, Troms og Finnmark. Definert i jordbruksavtalen.

Basisanlegg og basishavner: Satsene til frakt av kraftfôr beregnes på grunnlag av kostnadene ved transport fra bestemte produksjonssteder for kraftfôr (basisanlegg) til ulike kommunesenter. Lokaliseringssted for disse produksjonsanleggene blir kalt basissteder og om anlegget ligger ved en havn kalles denne en basishavn. Rundt hvert basissted er det opprettet en 0-sone, og frakt innenfor denne sonen får ikke tilskudd. Hensikten er å unngå overkompensasjon i nærområdet.

3.3.1 Frakt av korn

Frakt av korn er fordelt på tre enkeltordninger. Satsene for tilskudd til frakt av korn fastsettes i jordbruksavtalen.

Tilskudd til frakt av korn, oljefrø, fôrrerter, lupiner og bønner fra Østlandet (overskuddsområdet) til produksjonsanlegg ved Stavanger og Tau, Vaksdal, Florø, Vestnes, Buvika/Trondheim og Steinkjer. Tilskuddet gis med en fast sats per produksjonsanlegg i kroner per tonn.

Tilskudd til frakt av importerte karbohydratråvarer gis for levering til produksjonsanleggene i Vaksdal, Florø, Vestnes, Buvika/Trondheim og Steinkjer. Det er et vilkår at importert fôrkorn tolldeklarerer til husdyrfôr.

For økologisk korn er det en tilskuddsordning for frakt fra produsent til nærmeste mottaksanlegg for økologisk korn. Tilskudd kan gis fra kornprodusent til nærmeste mottaksanlegg som kan ta imot den aktuelle varen. Tilskuddet gis med soneberegning. Sonene tilsvarer hvor mange kilometer mottaksanlegget befinner seg fra produsenten og vises i Tabell 10.

Tabell 10 Satser for frakt av følgende økologisk vare: korn, oljefrø, fôrerter, lupiner og bønner fra produsentforetak til nærmeste mottaksanlegg som kan ta imot den aktuelle varen

Sone	Sone, km	Sats, kr per tonn
0	0-20	0
1	21-40	21
2	41-60	39
3	61-80	59
4	81-100	78
5	101-120	94
6	121-140	111
7	over 140	130

Kilde: Jordbruksavtalen 2025-2026

3.3.2 Frakt av kraftfôr

Modellen for tilskudd til frakt av kraftfôr er et resultat av rapporten *Gjennomgang av fraktordningene for korn og kraftfôr* (Landbruks- og matdepartementet, 2012). Tilskuddssatsene fastsettes normalt årlig i forskrift. Gjeldende satser finnes i forskrift 2025-12-12 nr. 2584 om satser for tilskudd til frakt av kraftfôr.

I jordbruksavtalen for 2025-2026 er ordningen beskrevet slik: Landbruksdirektoratet fastsetter tilskuddssatser per kg transportert kraftfôr per kommune. Satsene beregnes på basis av kostnadene ved transport fra definerte basisanlegg for kraftfôrproduksjon til hvert kommunesenter. Landbruksdirektoratet fastsetter hvilke steder som skal defineres som basissteder. Det gis ikke tilskudd til frakt av kraftfôr fra underskuddsområdet til overskuddsområdet, jf. definisjonen av disse.

- Modellen tar utgangspunkt i definerte basisanlegg og basishavner og avstanden mellom disse og kommunesenteret i den enkelte kommune. Rimeligste kjørerute beregnes og danner grunnlag for satsene.
- Totalkostnader til distribusjon av kraftfôret er sum av kostnader til frakt fra basisanlegg til kommunesenter (1. kunde) + kostnader til distribusjon i losserrunden (fra 1. til siste kunde).
- Modellen beregner en transportkostnad for hele kraftfôromsetningen. Deretter tilpasses egenandelen slik at kostnadene som blir igjen til fordeling tilsvarer budsjettert tilskudd.
- Satsene beregnes pr. kommune per fôrslag i kr per tonn.
- Sats (kr per tonn) = Kostnader til distribusjon (kr per tonn) – egenfraktkostnad (kr per tonn)
- Det er satser for tre fôrslag per kommune – drøvtyggere, svin og fjørfe.
- Strekningsdetaljer innhentes fra NIBIO. Avstand mellom basisanlegg-/havner og kommunesenter, inklusive bomavgifter. Fergestrekninger registreres og kostnadene legges inn manuelt.
- Ordrestørrelse er parameteren som differensierer satsene mellom dyreslag innad i en kommune. Aktørene har rapportert inn ordrestørrelse samtidig med øvrig innrapportering av grunnlag for tilskudd. Ved testberegning der faktiske verdier per kommune ble beregnet, var variasjonene så store at det er valgt å lage et veid gjennomsnitt per fylke. Det veide gjennomsnittet ble beregnet ved at hver kommune ble vektet i henhold til sin faktiske prosentvise andel av totalsalget. De

kommunene som manglet salg av ett eller flere forslag ble ikke tatt med i vektingen. Satsberegningen er etter dette basert på lik ordrestørrelse per forslag innen samme fylke.

- Transportkostnader til bil og båt er beregnet på bakgrunn av vedtatte parametere. Kostnadene blir blitt justert med SSB sin indeks for den aktuelle transporten.

Husdyrprodusentene som driver økologisk, tar i dag del i den generelle ordningen for frakttilskudd for kraftfôr. Tilskudd beregnes for disse ut fra nærmeste basisanlegg for kraftfôr, og ikke fra anleggene som produserer økologisk kraftfôr. Denne problemstilling behandles nærmere i kapittel 5.3

3.3.3 Tidligere fraktordninger for korn i overskuddsområdet

Frem til 1. juli 2001 da statens kjøpeplikt for korn ble opphevet og målprissystemet etablert, ble kornprisene fastsatt i jordbruksoppgjøret som garanterte priser. Det var like priser til alle produsenter over hele landet. En ordning med innfrakttilskudd fra kornprodusent til nærmeste mottaksanlegg bidro i tillegg til mest mulig like kornpriser for alle produsenter.

Innfrakttilskudd ble betalt til kornprodusenten når avstanden til nærmeste mottaksanlegg var over 20 km. Per 1997 var det bare 12 prosent av kornet som var berettiget innfrakttilskudd. Intensjonen med ordningen var at egenfraktandelen skulle tilsvare kostnadene ved å transportere kornet 20 km. Kostnader utover dette skulle dekkes av frakttilskuddet. Ved fastsetting av nivået ble det lagt til grunn en kostnadskalkyle med 12 tonns lastebil medregnet tidsforbruk til lasting og lossing samt kilometergodtgjørelse. Totalt ble det utbetalt ca. 2,3 mill. kroner til innfrakt i 1997. På denne tiden var det langt flere mottaksanlegg enn det er nå.

Innfraktordningen fra produsent ble avvirket fra 1. juli 2001 samtidig med innføringen av målprissystemet. I St.prp. nr. 65 (2001-2002) om jordbruksoppgjøret 2002, ble det pekt på at en del av potensialet for kostnadsreduksjoner hadde blitt tatt ut ved at en betydelig større andel av kornet hadde blitt levert direkte fra produsent til transittanleggene ved Oslofjorden.

Tidligere ble det også en ordning som ble kalt sonefrakt, der det ble gitt tilskudd til frakt av korn fra kornprodusent eller mottaksanlegg i innlandet til transittanlegg ved Oslofjorden. Dette ble gitt til korn som skulle videresendes fra overskudds- til underskuddsområdet. Tilskuddet ble gitt for biltransport med utgangspunkt i satser per sone gjengitt i Tabell 11. Kommunene i overskuddsområdet plasseres i soner. En kommunes sone fastsettes med utgangspunkt i avstanden i kilometer fra sentrum i kommunen hvor produsenten eller mottaksanlegget er lokalisert, til nærmeste transittanlegg.

Tabell 11 Satser for frakt av korn fra produsent eller mottaksanlegg i overskuddsområdet til nærmeste transittanlegg, 2012

Sone	Avstand i km	Sats, kr per tonn
0	0-20	0
1	21-50	19
2	51-150	42
3	over 150	Fastsettes individuelt

Kilde: Jordbruksavtalen 2011-2012

Ved beregning av sats i sone 3, ble det tatt utgangspunkt i avstand fra nærmeste transittanlegg til kommunesenteret i kommunen der produsenten hadde sin kornproduksjon og sats og øvre kilometergrense i sone 2.

Det ble ikke gitt frakttilskudd som gikk inn i produksjon i overskuddsområdet. Likevel valgte Felleskjøpet Agri å betale lik pris for alt korn som ble levert til sine anlegg i Kambo og Larvik. Årsaken til dette var at de mente ville tape i konkurransen om kornet mot andre mottaksanlegg dersom det ble gitt reduserte tilskudd. Dette førte til at Felleskjøpet finansierte mellomlegget mellom frakttilskudd

Ordningen ble gjennomført ved at det fortløpende ble sendt inn krav til Landbruksdirektorat som betalte tilskudd for hele kornkvantumet som mottas ved anlegget. Etter årets slutt mottok direktoratet oppgave med kvantumsfordeling over korn som er skipet til underskuddsområdet og korn forbrukt i egen kraftfôrproduksjon og korrigerende tilskuddsutbetalingen i samsvar med dette. I korrigeringen inngikk ikke renteberegning.

I rapporten *Gjennomgang av fraktordningene for korn og kraftfôr* (2012) ble det påpekt at ordningen påvirker markedet ulikt i ulike deler av overskuddsområdet. I hedmarkregionen ble det ansett at konkurransen mellom aktørene var så stor at det var vanskelig å skille effekten av ordningen fra effekten av konkurransen. I det øvrige overskuddsområdet ble det ansett at ordningen hadde en utjevne effekt, og bidro til mer lik produsentpris. Ordningen ble fjernet i jordbruksoppgjøret for 2012-2013.

3.3.4 Andre fraktordninger

Ettersom en del av oppdraget er å se nærmere på tilskudd for frakt av korn fra kornprodusent til leveringssted, er det relevant å beskrive kort tilsvarende ordninger innenfor melk- og kjøttsektoren. Samtidig er det forskjeller mellom sektorene. Innfraktordningen for korn ble som omtalt over fjernet på begynnelsen av 2000-tallet for å øke konkurransen og bidra til en rasjonell kornstrøm og effektiv håndtering av kornet. En ineffektiv varestrøm for korn, kan gi utslag som økte kostnader for melk- og kjøttproduksjon.

Frakt av melk

Prisutjevningsordningen for melk har som formål å regulere prisdifferensieringen av melk som råvare til ulike anvendelser, og samtidig gi melkeprodusenter muligheter for å oppnå lik pris for melken uavhengig av melkeanvendelse og lokalisering av produksjonen.

Innfrakttillegget gis til meieriselskaper som har egne melkeprodusenter og henter melk hos disse. Dette tilskuddet gis per liter basert på kommunen hvor melken er produsert for å utjevne for ulike inntransportkostnader fra produsent til meieri.

Meieriselskap som deltar i prisutjevningsordningen, skal rapportere. Ordningen gjelder for meieriselskap som bruker mer enn 200 000 liter melk per år til produksjon av flytende melkeprodukter, eller 500 000 liter melk per år til produksjon av faste produkter. Med meieriselskap menes foretak som kjøper ubehandlet melk til foredling av melk og melkeprodukter. Ordningen gjelder ikke melk og biprodukter som foredles i utlandet, med mindre melken er produsert i Norge og melkeproduktet omsettes i Norge.

Innfraktordningen skal:

- utjevne geografiske kostnadsforskjeller i melkesektoren
- bidra til landbruk over hele landet
- sikre at høyere innsamling- og transportkostnader i distriktene ikke slår ut i lavere produsentpris

Dette er et sentralt virkemiddel for å oppfylle formålet i prisutjevningsforskriften § 1 om lik melkepris uavhengig av lokalisering.

Meieriselskapene mottar et tilskudd per liter melk basert på avstand til nærmeste basismeieri og gjennomsnittlig innsamling- og transportkostnader. Satsene fastsettes i egen forskrift om satser i prisutjevningsordningen og justeres årlig, senest fra 1. juli 2025.

Frakt av slakt

Tilskuddet skal bidra til å jevne ut transportkostnadene ved frakt av storfe, småfe og gris fra produsent til godkjent slakteri og frakt av mobilt slakteri til produsent. Tilskuddet skal bidra til effektiv og miljøvennlig inntransport. Tilskuddet skal også ivareta rammevilkårene til små slakterier, fordi disse kan bidra til særskilt tilpassede driftsformer nær slakteriet, og ofte er viktige i utviklingen av regionale matspesialiteter.

Tilskuddet gis til slakteri for frakt av storfe, småfe og gris som er slaktet og omsatt, inkludert momsfri retur og leieslakt og til frakt av mobile slakterier. Tilskuddet utbetales til slakteriet som avregner produsenten

for slaktet. Landbruksdirektoratet fastsetter tilskuddssatser og nærmere bestemmelser for ordningen i forskrift om satser for tilskudd til frakt av slaktedyr av storfe, småfe og gris. Satsene fastsettes for tre år av gangen, senest fra 1. januar 2026.

Ved beregningen av satsene brukes følgende definisjoner:

- store slakterier: Slakterier som årlig slakter mer enn 1 500 tonn storfe, småfe og gris
- små slakterier: Slakterier som årlig slakter mindre enn 1 500 tonn storfe, småfe og gris
- mobilt slakteri: Slakterier som fraktes til produsenten
- nødslakteri: Slakterier som er godkjent av Mattilsynet kun som nødslakteri
- storfe: Ku, okse, kvige og kalv
- småfe: Søye, vær og lam, geit, bukk og kje
- gris: Purke, råne og slaktegris over 20 kg
- kommunesenter: Rådhuset i den kommunen hvor foretaket har sitt driftssenter.

Prinsippene for beregningen av satsene er i all hovedsak lik frakt av kraftfôr, men kostnadene beregnes fra husdyrprodusent til slakteri. Satsene fastsettes i forskrift om satser for tilskudd til frakt av slaktedyr, FOR-2021-12-21-3792

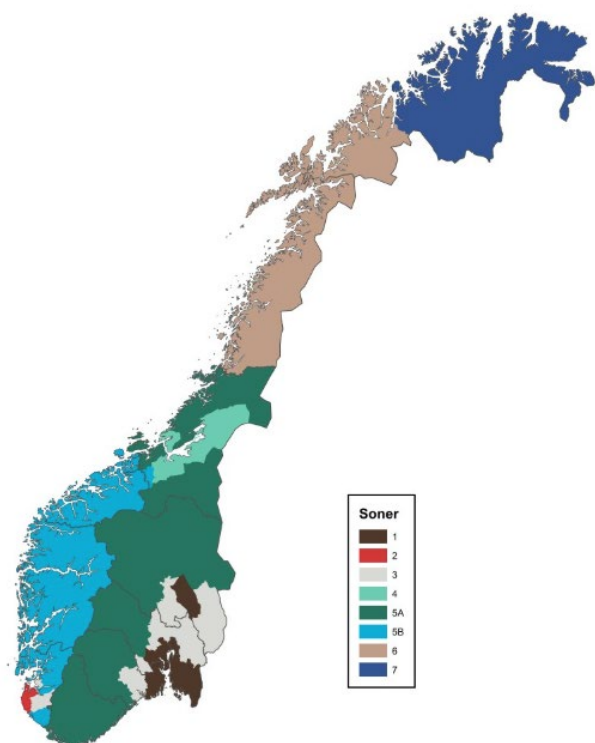
3.4 Areal og kulturlandskapstilskudd

Kornproduksjon støttes også gjennom areal- og kulturlandskapstilskuddet, som gis per dekar areal hvor det produseres korn. Tilskuddet gis til kornprodusenten.

Formålet med areal- og kulturlandskapstilskuddet er å bidra til å skjøtte, vedlikeholde og utvikle kulturlandskapet gjennom aktiv drift, og til å holde jordbruksareal i drift i samsvar med gjeldende landbrukspolitiske mål. Tilskuddet skal også bidra til å styrke og jevne ut inntektene mellom ulike produksjoner, og mellom distrikter med varierende driftskostnader og avlingsnivå.

Areal- og kulturlandskapstilskuddet gis uavhengig av avlingsnivå, med mindre produksjonen drives så ekstensivt at den ikke oppfyller vilkårene om vanlig jordbruksproduksjon og aktiv drift. Tilskuddet stimulerer dermed ikke til mer intensiv kornproduksjon, men bidrar som generell støtte til produksjonen og til å sikre inntekter også i tilfeller hvor produksjonen blir lav, for eksempel som følge av vanskelige dyrknings- eller innhøstingsforhold.

Kulturlandskapstilskuddet har lik sats over hele landet og er uavhengig av vekstgruppe, mens arealtilskuddet har satser som varierer mellom ulike soner basert på en grovmasket distriktsdifferensiering og mellom ulike vekstgrupper. Det betyr at satsene for kornproduksjon varierer ut ifra hvor i landet arealene befinner seg. I Figur 13 er tilskuddssonene vist i kart.

Figur 13 Kart over sonene for arealtilskuddet

I jordbruksoppgjøret 2024 ble det innført en øvre grense på 3000 dekar for tilskudd til kornareal, samt egne tillegg til arealtilskuddet for hvete og oljefrø og proteinvekster. I 2025 var foreløpig tilleggssats 165 kroner per dekar for arealer med hveteproduksjon og 265 kr per dekar for arealer med produksjon av oljefrø og proteinvekster.

For søknadsåret 2025 (med utbetaling i 2026) utgjør arealtilskudd for kornareal omkring 1 324 mill. kroner.

Figur 14 viser utviklingen i satsen for arealtilskuddet per dekar kornareal (uten kulturlandskapstilskudd, tillegg for hvete eller oljefrø og proteinvekster) siden 2015 for arealsonene 1, 3, 4, 5A og 5B. Grafene viser at det har vært en økende forskjell mellom tilskuddssatsene for grovfôr og korn i sone 1, 3 og 4 de siste årene. I sone 5A og 5B har det vært mindre forskjell mellom arealtilskudd for korn og grovfôr, og det først ble en tydelig høyere sats for kornareal i 2022 (i sone 5A) og 2024 (i sone 5B).

Figur 14 Utvikling i satsene for grovfôr og korn fra 2015-2024 (uten tillegg for hvete eller oljefrø og proteinvekster)

4 Vurdering av virkemidler

Landbruksdirektoratet er bedt om å vurdere fraktordninger i kornsektoren med mål om å opprettholde og utvikle kornproduksjonen i randsonene. Vi har vist at det er utfordringer med å operasjonalisere begrepet randsoner på en måte som favner de ulike oppfatningene av hva en randsoner er, og de ulike alternativene har fordeler og ulemper samt en konsekvens for hvilke virkemidler som er aktuelle. Sonene i areal- og kulturlandskapstilskuddet eller avstand fra produsent til leveringssted er de mest aktuelle definisjonene for randsoner. Det krever ikke at man oppretter nye inndelinger eller kategorier, og det eksisterer ordninger basert på disse inndelingene.

Oppsummeringen i kapittel 2.4.7 viser at det i første omgang er behov for å øke arealene til hveteproduksjon for å nå målene om selvforsyning og at dette må skje i de beste kornområdene. Det innebærer reduksjon i dyrking av bygg i disse områdene. Det er antakelig også begrenset produksjonsareal i randsonene som lett kan legges om til korndyrking basert på arealendringene som har skjedd de siste ti årene. Behovet for kornareal fremover vil bli påvirket av avlingsutviklingen i sentrale kornområder, samt utvikling i kosthold, befolkningsstørrelse og grovfôr kvalitet og -mengde. Dersom tiltak fører til stor vekst av bygg- og havreavlingene uten at hveteproduksjonen øker samtidig, kan det bli ubalanse i markedet.

Samtidig opplever kornprodusenter ulik pris for kornet på grunnlag av avstand til markedet og fraktkostnader for levering av kornet. Det er usikkert hvor stor forskjellen i lønnsomheten mellom kornprodusenter er på grunn av prisforskjellene, fordi den også vil være avhengig av andre forhold som for eksempel arealtilskuddet. Dersom prisforskjellen anses som uakseptabel, kan det være relevant å innføre virkemidler for å motvirke dette.

Under følger prinsipielle vurderinger av ulike virkemidler som kan benyttes for å styrke eller opprettholde kornproduksjonen i randsonene.

4.1 Innføring av frakttilskudd

Som vist i kapittel 2 oppnår kornprodusentene ulik pris avhengig av hvor de leverer kornet, og fraktkostnaden øker med avstand til nærmeste kornmottak som kan ta imot kornet. En fraktordning kan slik være med på å utjevne prisen til kornprodusent uavhengig av hvor denne er lokalisert.

Tidligere var det fraktordninger for korn i overskuddsområdet som beskrevet i kapittel 3.3.3. De ble avvirket fordi man ikke anså at de bidro til en effektiv verdikjede. En effektiv verdikjede med lavere kostnader var ett av målene med innføringen av målprissystemet på korn og innebar en mer fleksibel prising av kornet.

Innfraktordningen, med støtte til frakt til nærmeste kornmottak, ble avvirket i 2001 og i etterkant så man at en større andel av kornet ble levert ved målprisanlegg. Dette bidro til en mer effektiv varestrøm siden en stor andel av kornet skal fraktes til underskuddsområdet (St. prp. nr. 65 (2001-2002)). Det fleksible prissystemet tillot samtidig at prisen kunne holdes høy ved kraftfôranleggene i Innlandet som etterspurte korn.

Ordningen med sonefrakt ga tilskudd til produsent eller kornkjøper som fraktet korn fra Østlandet til transittmottak i Oslofjorden. Målprisanleggene ligger ved kysten og tilskuddet bidro til at korn som ble etterspurt ved kraftfôranleggene i Innlandet likevel ble fraktet til kysten. Ordningen med sonefrakt ble blant annet avvirket fordi konkurransen i hedmarksområdet var så stor at man ikke kunne skille effekten av tilskuddet fra effekten av konkurransen.

Kostnadene til logistikk og håndtering er en av de største kostnadene for kornkjøperne, utenom kostnaden for råvaren. Det er derfor avgjørende at verdikjeden for korn er mest mulig effektiv. Fraktordninger er med på å øke kompleksiteten i verdikjeden, og det har konsekvenser for mel- og kraftfôrprisen med mindre tilskuddet dekker kostnadene ved kompleksiteten.

Et frakttilskudd kan heller ikke ta høyde for alle forholdene som påvirker kornproduksjonen i randsonen. Klimatiske og tekniske forhold påvirker avlingspotensialet og dermed kornproduksjonen. Ettersom

forskjellige produsenter i samme område kan ha ulik lønnsomhet, er det vanskelig å si hvor stor effekt forskjellen i pris har på kornproduksjonen.

Kornkjøperne har i referansegruppemøtene uttrykt skepsis til innføring av nye frakttilskudd. Det medfører økt frakt av korn og øker kompleksiteten med logistikken på kornmottakene.

4.1.1 Skisse for frakttilskudd

Dersom man tross skepsis nevnt i forrige avsnitt ønsker å innføre en fraktordning som et tiltak for å jevne ut prisene, kan en ordning som skissert under vurderes.

Ordningen er inspirert av innretningen av ordningen for frakt av kraftfôr og bygger på følgende elementer:

- Det etableres et system med en tilskuddssats per tonn fraktet korn per kommune.
- Tilskuddssatsen er basert på en kalkyle over kostnader til frakt fra kommunesenter til nærmeste kornmottak. Alle kornmottak legges inn som «basissteder»
- Det etableres en egenandelsone rundt hvert anlegg. Forvaltningen fastsetter en egenandel som produsenten selv må bekoste, og når kostnaden for frakt fra kommunesenter til nærmeste kornmottak overstiger egenandelen, vil kornprodusenten være tilskuddsberettiget.

Nivået på egenandelen og kostnadskalkylen vil påvirke hvor mange produsenter som vil være berettiget tilskuddet. Egenandelen til husdyrprodusentene i ordningen for frakt av kraftfôr utgjør i 2026 28,6 øre per kg kraftfôr. For Åmot kommune i Østerdalen innebærer det 0 kr i tilskudd når ordrestørrelsen i kostnadskalkylen er 10 tonn og avstanden til nærmeste basisanlegg er omtrent 60 km. Frakt av drøvtyggerfôr til Åmot kommune gir tilskudd fordi ordrestørrelsen i kalkylen er 5,5 tonn. Ettersom det er langt flere kornmottak enn kraftfôranlegg, vil det antakelig være få kornprodusenter som vil bli omfattet av et tilskudd med en tilsvarende egenandelssone, men det vil også være avhengig av blant annet hvilken størrelse på frakt man legger til grunn.

Det finnes allerede en ordning for innfrakt av økologisk korn som skal støtte opp om verdikjeden for økologisk produksjon. Dersom det skal innføres et generelt tilskudd til innfrakt av alt korn fra randsonene, må innretningen vurderes slik at de fungerer sammen.

Det er vanskelig å vurdere hvordan en slik ordning vil påvirke markedet, fordi hver enkelt produsent vurderer hvor de tjener mest på å levere kornet, og det er avhengig av blant annet de lokale prisene. Erfaring fra lignende ordninger tidligere er likevel at de bidrar til en mer urasjonell varestrøm.

I tillegg til de negative konsekvensene for lønnsomheten i verdikjeden, vil et nytt frakttilskudd kreve et nytt fagsystem for å håndtere søknadene og ressurser til å behandle søknader samt kontrollere at vilkår for tilskuddet er oppfylt.

4.2 Justering i arealtilskuddene

Areal- og kulturlandskapstilskuddet gis uavhengig av avlingsstørrelse og uavhengig av om kornet brukes til mat- eller fôr. Tilskuddet virker dermed risikodempende. Samtidig er det et grovmasket tilskudd, med tanke på satser og soneinndeling. I utgangspunktet gis samme sats per dekar uansett hva slags korn som dyrkes. Fra og med jordbruksoppgjøret 2024 ble det imidlertid innført et eget tillegg for hveteproduksjon. Hvetetillegget kan være et aktuelt virkemiddel for å øke lønnsomheten i hveteproduksjonen sammenliknet med andre kornproduksjoner. Det er målrettet mot foretak som dyrker hvete, og kan bidra til å redusere den økonomiske risikoen ved å dyrke hvete og slik stimulere til at flere velger å produsere hvete. Forvaltningsmessig er det også en effektiv løsning å bruke de tilskuddsordningene og tilleggene som allerede finnes. I og med at hvetetillegget først ble innført i 2024, ble vekstsesongen 2025 den første sesongen der foretakene var kjent med tillegget da de planla arealbruken. Tillegget har altså fått virke i relativt kort tid på nåværende tidspunkt.

En mulighet er å justere arealtilskuddene for å gjøre det mer attraktivt å dyrke korn sammenliknet med andre vekster, slik som grovfôr. NIBIO fant i sin rapport «Evaluering av Areal- og kulturlandskapstilskuddet» (2016, s. 56) at det hadde vært en generell, langsiktig økning i areal per grovfôr dyr innenfor alle tilskuddssonene, og at høyere satser (for grovfôrareal) gir økt arealbruk per

grovfôrdyr. Det kan tyde på at det over tid har blitt mer ekstensiv drift på grovfôrarealene. Effektivisering av grovfôrproduksjonen kan frigjøre areal til kornproduksjon (i de sonene hvor det kan være aktuelt å dyrke korn).

I kapittel 3.4 viste vi at det har vært en økende forskjell mellom tilskuddssatsene for grovfôr og korn i sone 1, 3 og 4 de siste årene. Både sats og faktorer for maksimalavgrensning kan justeres for å stimulere til mer effektiv grovfôrproduksjon, samt å øke lønnsomheten av å dyrke korn sammenliknet med grovfôr. Å styrke kornproduksjon sammenliknet med grovfôrproduksjon vil imidlertid ikke ha noen påvirkning på hvilke kornslag som produseres. En slik justering vil derfor ikke nødvendigvis stimulere til at flere velger å dyrke de kornsortene som markedet etterspør. I hvilken grad større arealer vil benyttes til å dyrke korn, er også vanskelig å si. Det vil blant annet avhenge av hva som er lønnsomt for den enkelte bonde, tilgang på arealer og rette maskiner, samt bondens kunnskap og ønske for driften. Videre vil økte satser for korn kunne bidra til mer ekstensiv drift av arealer med korn, i og med at og med at areal- og kulturlandskapstilskuddet er uavhengig av avlingsstørrelse (så fremt vilkåret om vanlig jordbruksproduksjon er oppfylt).

Justering av sats eller maksimalavgrensningsfaktorer vil også kunne ha noen ulemper. Fordi sonesystemet er grovmasket, vil justering av satser i en sone gjelde over relativt store områder. Innenfor én og samme sone vil det også være områder som ikke er godt egnet til korn, og som dermed ikke har mulighet til å produsere korn i stedet for grovfôr, men som også vil omfattes av en ev. svakere utvikling i satsen for grovfôrarealer. En redusert tilskuddssats for grovfôr/svakere utvikling i satsen for grovfôrarealer enn korn vil dermed kunne føre til at noen arealer går ut av drift. Selv om noe av grovfôrproduksjonen erstattes med kornproduksjon, kan totalt jordbruksareal reduseres. Dersom arealer går ut av drift, kan det være et uttrykk for at det ikke er behov for arealene og at mer effektiv drift av mindre arealer er mer lønnsomt når tilskuddet ikke er like høyt. Samtidig kan lavere totalt areal ha betydning for nasjonal beredskap.

En endring i faktorene for maksimalavgrensning for grovfôr vil også kunne føre til at grovfôrarealer går ut av drift, i og med at flere foretak da vil få tilskudd for mindre arealer. I områder der det er større grovfôrarealer og færre dyr, vil det kunne være en del areal det ikke vil bli gitt tilskudd for å drive, noe som kan føre til at arealene går helt ut av produksjon.

4.3 Innføring av pristilskudd

Det finnes ikke i dag pristilskudd for korn til produsent. Pristilskudd er et tilskudd som gis per kg produserte vare utover pris oppnådd i markedet.

Basert på avstand til kornmottak eller basert på en egenandelsone som i skissen til fraktordning i kapittel 4.1.1, kan det gis pristilskudd til kornprodusent per kg levert korn fra produsenter i randsonen.

Et pristilskudd kan være en generell bevilgning som fordeles mellom produsenter i kommuner som faller inn i definisjonen av randsoner. Formålet med et slikt tilskudd vil være å øke produksjonen av korn ved å bedre inntekten til kornprodusentene i randsonen og bidra til en geografisk spredt produksjon av korn.

Pristilskudd er et produksjonsavhengig virkemiddel, som betyr at mengden som produseres avgjør hvor mye tilskudd produsenten får. Det stimulerer dermed til økt produksjon. Samtidig ligger ofte randsonene i områder som har vanskeligere klimatiske og agronomiske forhold for korndyrking. Disse områdene kan være mer utsatt for skade på avling og produksjonssvikt. Det kan være vanskeligere å oppnå forventet avling og et pristilskudd kan dermed være et uforutsigbart tilskudd for en del produsenter.

Det er vanskelig å beregne hvilken effekt et pristilskudd vil ha, og vil antakelig være relativt dyrt. I tillegg vil det særlig stimulere de produsentene som har gunstigst dyrkingsforhold fra før. Produsenten kan også ha kornproduksjon i en annen kommune enn sitt driftssenter. Man kan dermed risikere å overkompensere enkelte produsenter eller enkelte områder uten å kompensere de som har behov for det.

Et slikt tilskudd bør gis til kornprodusent basert på antall kilo produsert korn, uavhengig av kornart, slik at tilskuddet oppmuntrer til produksjon av den kornarten som er mest mulig lønnsom for den enkelte produsent, og ikke sementerer dagens produksjonsmønster.

Det er ulike måter å utbetale et slikt pristilskudd, men det krever utredning av innretning og konsept i tillegg til finansiering av nytt fagsystem. Det vil også være behov for ressurser til å behandle søknader samt kontrollere at vilkår for tilskuddet er oppfylt.

4.4 Oppsummering av tiltakene

Tiltakene som er vurdert i denne rapporten er fraktilskudd, arealtilskudd og pristilskudd.

Å øke arealtilskuddet for korn i sone 5 er det virkemiddelet som er enklest å iverksette, risikoreduserende og treffer områder der det dyrkes lite hvete. Tilskuddet bidrar til jordbruk over hele landet og til å opprettholde produksjonsgrunnlaget. Samtidig er det usikkert hvor stor effekt det vil ha på produksjonen å øke arealtilskuddet.

En form for pristilskudd vil stimulere til økt produksjon og kan bidra til målene bruk av jordbruksarealene. Det vil i mindre grad bidra til å utnytte markedsbaserte produksjonsmuligheter, med mindre hveteproduksjonen samtidig øker i det sentrale kornområdet. Samtidig vil antakelig dette være et dyrt tiltak, og vil særlig treffe de produsentene som har gunstigst dyrkingsforhold fra før. I tillegg vil det være behov for å utrede hvordan det skal innrettes og utbetales, samt konseptutredning og finansiering av teknisk løsning.

En fraktordning vil kunne styrke lønnsomheten i form av å redusere kostnadene for frakt til kornmottak. Det kan bidra til økt pris for produsent, og gjøre det mer attraktivt å produsere korn i randsonen. Det kan dermed bidra til å opprettholde produksjonsgrunnlaget og legge til rette for kornproduksjon i disse områdene. Tilskuddet vil samtidig kunne bidra negativt til en konkurransedyktig og kostnadseffektiv verdikjede med mer urasjonell frakt og øker risikoen for ubalanse i markedet.

Generelt vil en økt produksjon av korn i randsonene også øke behovet for frakt, noe som kan bidra til økte utslipp.

En utfordring ved både frakt- og pristilskudd, er at disse tilleggene kan bidra til økte kostnader for å levere korn til kornmottak i randsonene. De lokale prisene er i flere tilfeller for høye til å dekke logistikkostnadene. Med tilskudd knyttet til levert mengde, kan det bli lettere å senke prisen ettersom det ikke vil føre til store endringer i prisen til produsent.

Før det vurderes å iverksette et tiltak, vil det være viktig å gjøre en vurdering av hvorvidt og eventuelt hvordan det må notifiseres til WTO.

4.5 Vurdering av alternative tiltak

Tiltak for å øke kornproduksjonen bør først iverksettes der markedsmulighetene er størst og risikoen i markedet minst. Det innebærer å innføre virkemidler for å øke produksjonen av hvete. Det er allerede innført noen virkemidler som skal stimulere til dette. En mulighet er å overvåke utviklingen i kornproduksjonen, evaluere markedssituasjonen og anbefale tiltak for å styrke kornproduksjonen i randsonen når målsettingene for hveteproduksjonen er oppnådd. Å iverksette tiltak i riktig rekkefølge kan bidra til å redusere risiko i markedet.

Samtidig kan det være andre tiltak som er like effektive for å nå målene om norskandel i kornproduksjonen. For eksempel kommer det forslag om tiltak for å øke mengden og kvaliteten til grovfôret i rapporten På vei mot bærekraftig fôr – 20 grep for 2026. Mer og bedre grovfôr kan bidra til bedre økonomi for husdyrprodusentene, ettersom kostnadene til kraftfôr blir lavere. Det vil også gjøre det vil ikke være behov for å dyrke korn på et like stort areal.

5 Særskilt om økologisk korn og kraftfôr

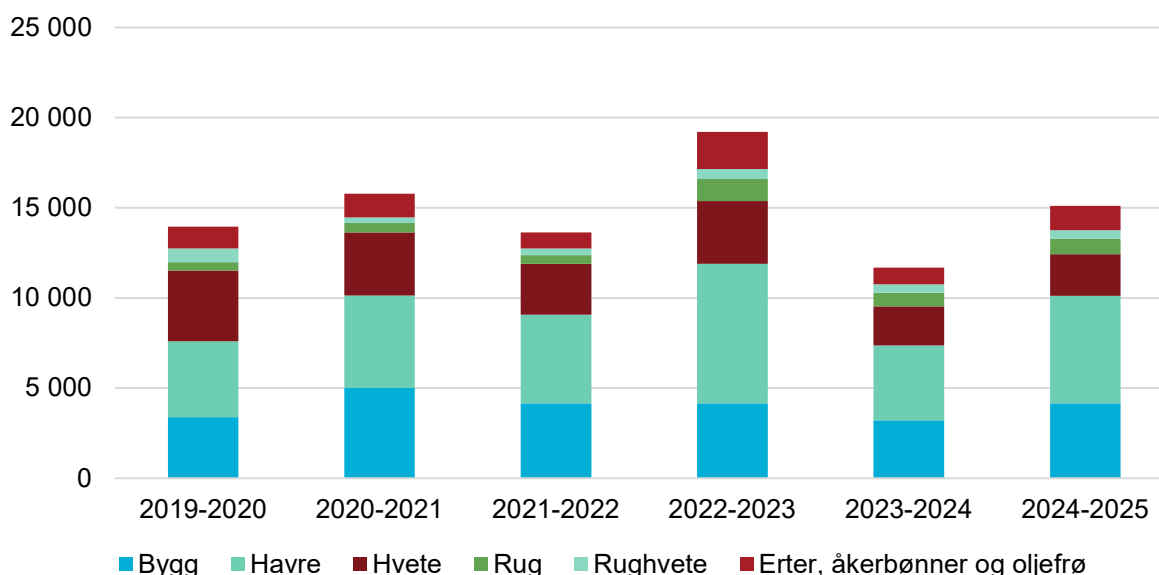
5.1 Markedet for økologisk korn og kraftfôr

Økologisk produksjon i Norge er regulert av økologiforskriften, som er en del av EØS-avtalen og dekker hele matproduksjonskjeden. Forvaltningsmyndighet er Mattilsynet, og myndigheten til å føre tilsyn er delegert til Debio. Det stilles en rekke krav til økologisk planteproduksjon, og for å kunne kalle korn økologisk i Norge, må Debio godkjenne produksjonen.

Noen av de viktigste kravene til økologisk produksjon er som følger:

- Det er forbud mot bruk av lettløselig mineralgjødsel og kjemiske plantevernmidler.
- Næringstilførsel skal skje ved hjelp av (a) vekstskifte, (b) husdyrgjødsel fra økologisk husdyrhold eller (c) annet organisk materiale fra økologisk produksjon. Det er tillatt å samarbeide med andre driftsenheter om bruk av husdyrgjødsel.
 - Dersom jorda ikke får nok næring ved hjelp av disse metodene, kan man bruke enkelte tillatte organiske eller uorganiske gjødselslag.
- Ugras og skadedyr må bekjempes med sortsvalg, vekstskifte, pløying eller lignende.
- Regelverket åpner i noen tilfeller for parallellproduksjon (ikke-økologisk og økologisk produksjon innenfor samme virksomhet). Arealer kan godkjennes skifte for skifte, men det må være et tydelig skille mellom økologisk og ikke-økologisk areal. Hensikten er å hindre sammenblanding.
- Reglene for økologisk produksjon må også følges i karenstiden (omleggingsperioden mellom ikke-økologisk og økologisk produksjon).

Det var en gradvis økning i den økologiske kornproduksjonen i perioden mellom 2002 og til og med 2016. Figur 15 viser utviklingen i den økologiske kornproduksjonen fra 2019 til 2024. I denne perioden gikk produksjonen fra ca. 1 000 tonn til ca. 15 000 tonn. Siden 2016 har produksjon ligget på rundt 12-15 000 tonn årlig. Økologisk kornproduksjon utgjør kun omtrent 1-2 prosent av den totale kornproduksjonen i Norge.

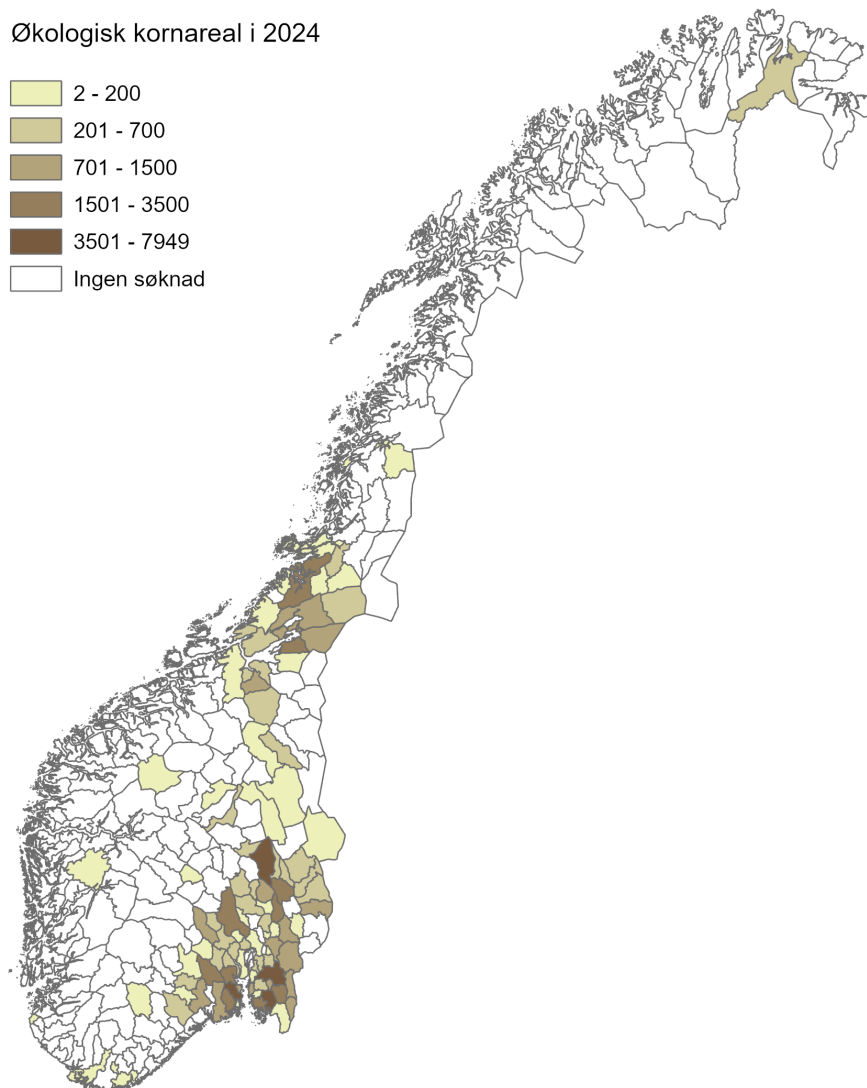
Figur 15 Produksjon av økologisk korn, erter, oljefrø og åkerbønner, 2019–2020 til og med 2024–2025. Tonn

Kilde: Landbruksdirektoratet

5.1.1 Økologisk kornareal

Arealene for økologisk korndyrking er konsentrert i de samme hovedområdene som konvensjonell korndyrking: Østlandet og Trøndelag. Kommunene med størst økologisk kornareal ligger på begge sider av Oslofjorden, med Indre Østfold, Sarpsborg og Tønsberg som de tre største. Med sine 22 900 dekar i 2024 er Østfold det desidert største økologiske kornarealet. Innlandet følger bak med om lag 12 500 dekar, deretter Trøndelag og Vestfold med hhv. 11 600 og 11 400 dekar. I tillegg til disse er det noe økologisk kornproduksjon i Akershus og Buskerud.

Figur 16 viser den geografiske utbredelsen av økologisk kornareal i 2024, basert på søknader om produksjonstilskudd innvilget av Landbruksdirektoratet.

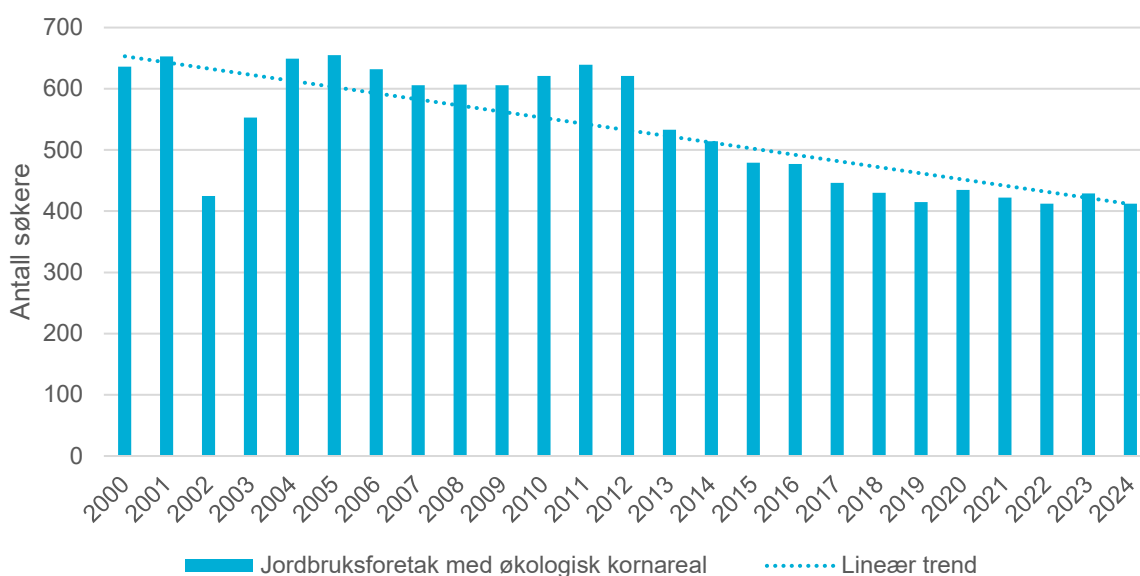

Figur 16 Økologisk kornareal, inkl. 2. års karens, 2024. Dekar

Kilde: Landbruksdirektoratet

5.1.2 Økologiske kornprodusenter

Antallet økologiske kornprodusenter har svingt de siste årene, men det har vært en nedadgående trend. Figur 17 viser utviklingen siden år 2000. Parallelt med at antall aktører har gått ned, har det økologiske kornarealet ligget stabilt eller økt litt over tid. Dette betyr at gjennomsnittsbruket har blitt større med årene, og viser at hovedutfordringen trolig er å få konvensjonelle produsenter til å legge om til økologisk.

Figur 17 Jordbruksforetak med økologisk kornareal, basert på søknader om produksjonstilskudd, 2000–2024

Kilde: Landbruksdirektoratet

5.1.3 Økologisk kraftfôr

Felleskjøpet Agri er den eneste produsenten av økologisk kraftfôr i Norge. De har to produksjonsanlegg for økologisk kraftfôr, Lena på Østre Toten og Rindsem i Verdal, Trøndelag.

Økologisk kraftfôr har siden 2017 utgjort ca. 2 prosent av den totale kraftfôromsetningen i Norge. Det ble i 2024 omsatt 37 654 tonn økologisk kraftfôr, rundt 3 prosent mindre enn femårssnittet på 38 996 tonn. Omtrent halvparten av det økologiske kraftfôret går til drøvtyggere. De siste fem årene har økologisk svinefôr utgjort mellom 6 og 7 prosent av kraftfôromsetningen. Fjærfefôr står for den resterende omsetningen, og er den fôrtypen som har økt klart mest over tid.

Totalt behov for økologiske råvarer til kraftfôr har de siste årene ligget på 35–40 000 tonn, og var i 2024 på 38 000 tonn. Mens det meste av kornet i konvensjonelt kraftfôr er norsk, må en større andel av økologisk fôrkorn importeres. Forbruket av fôrkorn til økologisk kraftfôr var på om lag 23 100 tonn i 2024, og 60 prosent av dette var importert vare. Vi er også avhengige av å importere en rekke andre råvarer som ikke produseres i Norge, som mais, melasse og soyamel. Til sammen ga dette en importandel i økologisk kraftfôr på omtrent 67 prosent i fjor. Importandelen har ligget rundt dette nivået i flere år. Til sammenligning var andelen import i konvensjonelt kraftfôr ca. 49 prosent i 2024.

Salget av økologisk fôr er en indikasjon på hvor i Norge økologisk husdyrproduksjon er lokalisert. Tabell 12 viser fordelingen av salget av kraftfôr fordelt på fylker.

Tabell 12 Salg av økologisk kraftfôr i 2024, per fylke. Tonn

Fylke	Tonn	Andel av total
Østfold	9 106	24,2 %
Innlandet	7 963	21,1 %
Trøndelag	6 793	18,0 %
Vestfold	3 462	9,2 %
Akershus	2 197	5,8 %
Vestland	2 031	5,4 %
Buskerud	1 674	4,4 %
Telemark	1 658	4,4 %
Møre og Romsdal	671	1,8 %
Nordland	657	1,7 %
Rogaland	625	1,7 %
Agder	350	0,9 %
Troms	269	0,7 %
Oslo	194	0,5 %
Finnmark	4	0,0 %
Sum	37 654	

Kilde: Landbruksdirektoratet

5.2 Oppsummering problemstillinger økologisk kraftfôr

Rapportene *Økt norskandel i økologisk fôr (2023)* og *Gjennomgang av korn- og kraftfôrpolitikken (2025)* har omtalt flere flaskehalser i produksjonen av økologisk korn og kraftfôrråvarer. I grove trekk er det tre kategorier av flaskehalser som utpekes:

- Økonomiske faktorer og lønnsomhet
- Kapasitetsproblemer ved kornmottak
- Agronomiske forhold

5.2.1 Flaskehalser: kornprodusent

Økonomiske barrierer

Økologisk drift oppfattes som mindre lønnsomt, til tross for høyere markedspriser på økologisk korn. Usikkerhet rundt økonomisk avkastning på grunn av lavere avlinger kombinert med høyere arbeidsinnsats, gjør at mange konvensjonelle bønder er skeptiske til å legge om driften. Videre mener mange at tilskuddsordningene ikke er gode nok til å dekke ekstrakostnadene ved økologisk drift. Denne økonomiske ubalansen gjør det utfordrende å rekruttere nye produsenter. Tilgang til husdyrgjødsel er også en flaskehals for mange.

Manglende kompetanse og nettverk

Mange produsenter mangler spesialisert kunnskap om økologiske driftsformer. I tillegg til økonomistyring gjelder det kunnskap om vekstskifte og bruk av grønningsmiddel osv. Det er begrenset med nettverk for kunnskapsdeling mellom produsenter, noe som hemmer spredning av vellykkede praksiser.

5.2.2 Flaskehalser: kornmottak

Begrenset mottaks- og sorteringskapasitet

Det finnes få mottaksanlegg som tar imot økologisk korn, og de eksisterende anleggene har ofte begrenset kapasitet. Kornmottakene prioriterer matkorn fremfor fôrkorn, og økologisk korn blir ofte nedprioritert sammenlignet med konvensjonelle avlinger. Dette skyldes at økologisk korn utgjør en mindre del av totalvolumet og krever spesialisert håndtering, som separasjon og dedikerte lagringsceller.

Logistikkutfordringer

Lange avstander mellom produksjonssteder og mottaksanlegg øker transportkostnadene for produsentene. Mangelen på fleksible tørke- og lagringsløsninger forverrer situasjonen, særlig i høstsesongen når kapasiteten er presset. Dette gjør det mindre attraktivt for bønder å satse på økologisk korn.

En gjennomgang Felleskjøpet har gjort av verdikjeden for økologisk korn og kraftfôr avdekket manglende kostnadsdekning. De fant at små varepartier, rengjøring og rutiner, høye transportkostnader og et lavt samlet kvantum per kornmottak, bidro til lav effektivitet og høye kostnader per kilo korn. I desember 2024 varslet derfor Felleskjøpet økoprodusentene om endrede betingelser for levering fra og med sesongen 2025–2026.

Endringene innebar blant annet:

- Fraktavtalen for økologisk korn avvikes (kun Østlandet). Det betyr at bonden selv må bekoste frakten.
- Det innføres egne stedstrekk (lokale priser) for økologisk korn. Utgangspunktet er at alt økologisk fôrkorn skal foredles i kraftfôrfabrikkene på Lena eller Rindsem.
- Stimulering til økt lagring på gård og mer direkte leveranser til fabrikk. Det betyr lavere pristillegg (økotillegg) i innhøstingen sammenliknet med korn som leveres etter sesong.

Strukturelle utfordringer

Mange mottaksanlegg er gamle og lite tilpasset dagens behov. Det har vært begrenset med investeringer og modernisering, dels på grunn av lave økonomiske marginer i kornhandelen. Dette skaper en flaskehals for mottak og videre distribusjon av økologisk korn, som ofte har spesielle krav til håndtering.

5.2.3 Flaskehalser: Kraftfôranlegg

Produksjonskapasitet

Økologisk kraftfôrproduksjon er dyrere enn konvensjonell produksjon, særlig på grunn av små volum og behovet for adskilte produksjonslinjer. Adskillelsen skyldes krav om å unngå kontaminasjon mellom økologisk og konvensjonelt kraftfôr. Mange kraftfôranlegg har begrensede muligheter til å håndtere disse parallelle prosessene, noe som fører til økte kostnader og lavere effektivitet.

Mangel på lokalproduserte råvarer

En stor andel av råvarene i økologisk kraftfôr må importeres, spesielt protein- og karbohydratråvarer som oppfyller kvalitetskravene. Dette skyldes begrenset norsk produksjon av fôrkorn, som hvete og havre. Den høye importandelen reduserer norskandelen i økologisk kraftfôr. Små volum bidrar også til at

enhetskostnadene ved håndtering av kornet er høyere enn for konvensjonelt korn. Dette øker kostnadene i verdikjeden.

Lav etterspørsel og markedskoblinger

Markedet for økologisk kraftfôr er lite, og utsikter til økt etterspørsel er usikker. Dermed er det risikabelt for aktørene å investere i økt produksjonskapasitet. Samtidig begrenser den høye kostnaden på økologisk kraftfôr overgangen til økologisk husdyrproduksjon, noe som ytterligere svekker etterspørselen.

5.2.4 Økostrategien og veien videre

Landbruks- og matdepartementet lanserte i 2018 *Nasjonal strategi for økologisk jordbruk (2018–2030)*, med mål om å «stimulere til økologisk produksjon som er etterspurt i markedet». I 2025 reviderte departementet strategien med *Nasjonal strategi for økologisk jordbruk*, nå med fokus på ti nye tiltak for å øke omsetning og produksjon av økologisk mat. I tillegg ble det fastsatt et nytt mål om at 10 prosent av det totale jordbruksarealet skal være økologisk innen 2032. Det første tiltaket i strategien handler om å «Vektlegge overføringsverdien fra økologisk til konvensjonelt jordbruk (spydspissfunksjonen)».

Spydspissfunksjonen vektlegger posisjonering av økologisk landbruk som en spydspiss for innovasjon og bærekraft, med et mål om å fremme verdier som miljøhensyn, biologisk mangfold og dyrevelferd.

I rapporten *Økt norskandel i økologisk fôr* presenterte de fire alternative veier videre, deriblant det de kaller «Spor 1», som er en økt satsing på spydspiss-funksjonen. Dette alternativet går ut på å videreføre dagens markedsordning for korn, men innebærer kostnader i verdikjeden som man må vurdere å kompensere for å oppnå målene. Det ble foreslått flere ulike tiltak, blant annet økt tilskudd til frakt av økologisk fôrråvare og å endre ordningen med kraft av kraftfôr slik at økologisk kraftfôr får egne basisanlegg.

I gjennomgangen av fraktordningene for korn og kraftfôr fra 2022 foreslo Landbruksdirektoratet å endre fraktordningen på kraftfôr, da det i dagens ordning er de samme basisanleggene for både konvensjonell og økologisk kraftfôrproduksjon. Dette medfører at tilskuddet ikke beregnes fra det anlegget som reelt leverer kraftfôret, som i hovedsak er anleggene på Rindsem og Lena. Det ble derfor foreslått å gjøre Rindsem og Lena til basissteder. Ved å ha egne basisanlegg for økologisk kraftfôr vil en mindre andel kraftfôr være omsatt innenfor gjeldende sone for egenandel og en tilsvarende større andel være berettiget støtte.

5.3 Konsekvenser av egne basissteder for økologisk

Landbruksdirektoratet er bedt om å vurdere om dagens produksjonssteder for økologisk kraftfôr skal være egne basissteder i ordningen for frakt av kraftfôr. Fraktordningen for økologisk kraftfôr er i dag lik som for alle andre kvaliteter kraftfôr.

5.3.1 Markedsmessige konsekvenser ved egne fraktregler for økologisk kraftfôr

Det samme forslaget ble vurdert av Landbruksdirektoratet i 2022. Den gang fant vi at den foreslåtte endringen i fraktordningen innebærer en tilpasning av tilskuddsordningen til aktørenes forretningsmessige beslutninger. I gjeldende modell er ordningen konstruert slik at tilskuddet beregnes ut fra nærmeste basisanlegg, uavhengig av faktisk produksjonssted for det aktuelle kraftfôret. Ordningen er dermed produksjonsstedsnøytral og påvirker ikke aktørenes interne logistikkoptimalisering.

Å definere økologiske kraftfôranlegg som egne basisanlegg vil imidlertid innebære en strukturell særbehandling av kraftfôr med en spesifikk kvalitet. Samme problemstilling som økologiske husdyrprodusenter står ovenfor, kan konvensjonelle husdyrprodusenter oppleve dersom for eksempel produksjon av kraftfôr til svin blir konsentrert i ett område i landet. Det vil da være lange avstander til de reelle tilbyderne av kraftfôr for enkelte husdyrprodusenter samtidig som de ikke er tilskuddsberettiget fordi de har et basisanlegg som er nærmere.

Å opprette egne basissteder for økologisk kraftfôrproduksjon kan redusere markedets egen evne til å allokere produksjon til de mest kostnadseffektive områdene. Med en forutsetning om effektiv konkurranse

og lønnsomhet i produksjonen av økologisk kraftfôr, vil produsentene normalt søke å minimere totale inntaks- og uttransportkostnader gjennom lokalisering nær råvaretilgang og større kundegrunnlag. Dersom frakttilskuddet knyttes direkte til de økologiske anleggenes plassering, kan insentivene for slik geografisk optimering svekkes, ettersom konkurranse på fraktkostnad i praksis reduseres.

Det er prinsipielt problematisk å gjøre en tilskuddsordning avhengig av enkeltaktørers forretningsmessige beslutninger, snarere enn av sektorens faktiske kostnadsstrukturer. Det kan sementere en eksisterende infrastruktur som ikke nødvendigvis er den optimale. Den prinsipielle innvendingen må imidlertid avveies mot dagens markedssituasjon der Felleskjøpet er den eneste produsenten av økologisk kraftfôr.

Økologiske husdyrprodusenter har ikke reelle valgmuligheter, og er dermed bundet til det produksjonsstedet Felleskjøpet har valgt. I praksis innebærer dette systematisk høyere fraktkostnader for økologiske produsenter enn for konvensjonelle produsenter som opererer i et marked med flere tilbydere og større geografisk fleksibilitet. Samtidig vil ikke en slik endring av tilskuddet hindre nye aktører å gå inn i markedet, dersom de finner det attraktivt. Deres produksjonsanlegg vil da kunne blitt gjort til basissteder, og det ville ført til konkurranse om husdyrprodusentene i området rundt det nye produksjonsanlegget.

Regjeringen har lagt til grunn det økologiske jordbruket skal ha en spydspissfunksjon, og virkemiddelapparatet må derfor legge til rette for økologisk produksjon i alle landsdeler. I et marked med små volum og spredt produksjon, er det uunngåelig at logistikken blir mer kostbar. Å opprette egne økologiske basissteder kan derfor være et bidrag til å gjøre økologisk produksjon mer lønnsomt, og dermed til målet om økologisk areal.

Alternativet til å kompensere kostbar logistikk gjennom transporttilskudd kunne vært å stimulere utvikling av geografiske produksjonsklynger og mer integrerte økologiske ressursstrømmer, omtalt som «spor 2» i Landbruksdirektoratets rapport *Økt norskandel i økologisk fôr* (2023). Dette ville adressere kostnadsstrukturen mer systematisk, men krever betydelig tidshorisont og samordning i næringen.

5.3.2 Økonomiske konsekvenser

Landbruksdirektoratet gjorde en beregning av kostnadene ved dette i rapporten *Gjennomgang av fraktordningene for korn og kraftfôr* (2022). Beregningene i den rapporten viste at kostnadene ved innføring av Lena og Rindsem som egne basisanlegg, ville utgjort en kostnad på 21 mill. kroner, og gitt tilskuddsrammen på 161 mill. kroner, ville dette medført at egenandelen måtte økes med 10 kr per tonn.

Det er gjort en ny beregning i forbindelse med utarbeidingen av denne rapporten. Landbruksdirektoratet har forsøkt å sette opp en teknisk løsning der man kan simulere de økonomiske konsekvensene av å opprette egne basissteder for økologiske kraftfôranlegg, men det har ikke vært mulig å utvikle dette innen denne rapporten skal leveres. Det er derfor gjort en beregning basert på skjønnsmessige vurderinger. Kostnaden er beregnet til 8,5 mill. kroner. Gitt tilskuddsrammen på 209,3 mill. kroner, vil dette føre til en økning i egenandelen med 15 kr per tonn.

Begge anslagene er heftet med noe usikkerhet, men de gir et grovt estimat på hvor mye større bevilgningen måtte vært i 2026 for at egenandelen skulle ligget på samme nivå om det hadde vært egne basisanlegg for økologiske kraftfôrråvarer.

5.3.3 Administrative og juridiske konsekvenser

Ved innføring av egne basisanlegg for økologisk kraftfôrproduksjon må fagsystemet tilpasses, kostnadsparameterne for frakt av økologisk kraftfôr må vurderes, og forskriften må oppdateres.

Dersom dette blir vedtatt å innføre i jordbruksavtalen 2026, vil det være mulig å ha endringen på plass før satsene for 2027 sendes ut på høring i midten av oktober. Denne endringen vil medføre kostnader til utvikling.

Innføring av egne økologiske basisanlegg vil kreve at:

- økologisk kraftfôr får egne satser beregnet med utgangspunkt i anleggene på Lena og Rindsem. Dersom dette skulle endre seg vil det være mulig å legge til eller fjerne økologiske basisanlegg.
- det gjøres en vurdering av om det skal benyttes egne ordrestørrelser for økologisk kraftfôr.

- forventet salg av henholdsvis økologisk og konvensjonelt fôr legges til grunn ved beregning av satsene.

5.4 Behov for å øke bevilgningen til frakt av økologisk korn

Landbruksdirektoratet ble bedt om å vurdere behovet for særskilte tilpasninger i fraktordningene for økologisk korn og kraftfôr. I denne omgang har direktoratet prioritert å analysere konsekvensene av å etablere egne basissteder for økologiske kraftfôranlegg. Tilpasninger må også ses i sammenheng med en eventuell innføring av tilskudd til innfrakt av alt korn som omtalt i kapittel 4.1.1.

Samtidig viser utviklingen i markedet at Felleskjøpets endrede leveringsbetingelser for økologisk korn har redusert lønnsomheten ved å levere korn i sesong og fra områder langt fra forbruksstedene. Det er vesentlig at det økologiske pristillegget overstiger fraktkostnadene og stedstrekket. Hvis ikke kan økologisk korn bli avregnet og behandlet som konvensjonelt. Dette svekker incentivene til økologisk produksjon.

I forbindelse med jordbruksforhandlingene 2025 foreslo Felleskjøpet flere endringer i innfraktordningen for økologisk korn. De ønsket blant annet en mer finmasket soneinndeling, høyere satser og at tilskuddet kompenserte for stedstrekker for å opprettholde lønnsomheten i økologisk produksjon. Dersom man skal støtte frakten fra kornmottak til kraftfôranlegg, vil det innebære å fjerne kravet om at tilskuddet kun kan gis ved levering til nærmeste mottak som kan ta imot varen.

På bakgrunn av den samme logikken som ligger til grunn for vurderingen av egne basissteder for økologiske kraftfôranlegg, kan det også vurderes justeringer i ordningen for innfrakt av økologisk korn. Et første skritt kan være å prioritere en økning i satsen for innfrakt av økologisk korn i bevilgningen til ordningene for frakt av korn. Endringer i vilkårene for ordningen bør imidlertid utredes nærmere, ettersom virkningene er usikre, særlig i markedet for økologisk matkorn.

5.5 Oppsummering av forslagene

Ulike veivalg og dermed virkemidler som kan benyttes for å styrke den økologiske kornproduksjonen har vært vurdert i flere omganger. Dersom man velger å følge sporene til spydspissfunksjonen, er støtte til frakt et relevant virkemiddel som kan bidra til en lønnsom verdikjede. I utgangspunktet har fraktordninger på det økologiske området de samme utfordringene som vist til i kapittel 4.1, men markedet fungerer annerledes siden det kun er en aktør som produserer økologisk kraftfôr. Å innføre egne basissteder for de økologiske anleggene kan dermed være et bidrag til å øke lønnsomheten til økologiske produsenter. Det samme gjelder endringer i innfrakt av økologisk korn, men vi anbefaler at dersom man ønsker å gjøre endringer i denne ordningen, må dette utredes særskilt siden virkningene av endringer i vilkår er usikre.

LANDBRUKSDIREKTORATET**POSTADRESSE:**

Postboks 56, 7701 Steinkjer

TELEFON:

78 60 60 00

E-POST:

postmottak@landbruksdirektoratet.no

LANDBRUKSDIREKTORATET OSLO**BESØKSADRESSE:**

Innspurten 11 D, 0663 Oslo

LANDBRUKSDIREKTORATET ALTA**BESØKSADRESSE:**

Løkkeveien 111, 9510 Alta

LANDBRUKSDIREKTORATET STEINKJER**BESØKSADRESSE:**

Skolegata 22, C-bygget, 7713 Steinkjer

www.landbruksdirektoratet.no